

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Кафедра міжнародних відносин

**Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
Освітня програма 291.00.02 «Регіональні студії»**

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему:
ПОЛІТИКА США У ПРОСУВАННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ**

**Студентки 4 курсу
денної форми навчання
Габрель Юлії Тарасівни**

**Науковий керівник:
канд. іст. наук,
професор кафедри
міжнародних відносин
Кулініч М.А**

Київ – 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження	11
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ США У ПРОСУВАННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ	16
2.1. Основні етапи формування політики США у сфері глобальної демократії	16
2.2. Вплив національних інтересів США на просування демократичних ідей	24
2.3. Реакція міжнародної спільноти на політику США щодо демократизації	30
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ ПРОСУВАННЯ ДЕМОКРАТІЇ	38
3.1. Дипломатія та м'яка сила як механізми впливу	38
3.2. Економічні важелі впливу та санкційна політика	43
3.3. Військові втручання та їх наслідки для демократизації	46
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	59

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

NED – Національний фонд демократії (National Endowment for Democracy)

USAID – Агентство США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development)

ЄС – Європейський Союз

ІДІЛ – Ісламська держава Іраку та Леванту

МВФ – Міжнародний валютний фонд

НАТО – Північноатлантичний альянс

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ООН – Організація Об'єднаних Націй

СВІФТ (SWIFT) – Міжнародна міжбанківська система передачі інформації та здійснення платежів

США – Сполучені Штати Америки

ВСТУП

Актуальність теми дослідження

У сучасному світі Сполучені Штати Америки відіграють ключову роль у формуванні та реалізації глобальної демократичної політики. Після закінчення Другої світової війни США поступово вибудували комплексну систему впливу, яка спрямована на поширення демократичних цінностей у світі. Вона базується на дипломатичних ініціативах, економічних важелях, міжнародних союзах та, у деяких випадках, на військовому втручанні.

Просування демократії є важливим стратегічним напрямом зовнішньої політики США, який поєднує як ідеологічні засади, так і національні інтереси держави. Використовуючи різноманітні інструменти впливу – від політичної підтримки демократичних рухів до застосування санкцій та військової сили – Сполучені Штати активно втручаються у внутрішні справи інших держав.

В умовах посилення геополітичного суперництва, зростання авторитарних режимів та інформаційних війн дослідження політики США щодо просування демократії є надзвичайно актуальним. Особливо це важливо для країн, які перебувають у процесі демократизації або ж стикаються з проблемами авторитарного управління. Аналіз цієї політики дозволяє зрозуміти її ефективність, можливі ризики та перспективи подальшого розвитку демократичних інституцій у глобальному масштабі.

Окрім того, тема є особливо важливою в контексті сучасних конфліктів — зокрема, повномасштабної війни Росії проти України, де США виступають одним із ключових партнерів у підтримці українського суверенітету, демократичного вибору та протистоянні авторитаризму.

Об'єктом дослідження є політика США у сфері просування глобальної демократії, її основні етапи становлення, інструменти, стратегічні напрями та вплив на міжнародні процеси.

Предметом дослідження є інструменти, методи та наслідки політики США у сфері поширення демократичних цінностей у світі.

Метою дослідження є багатоаспектний аналіз політики США у просуванні глобальної демократії, визначення її основних етапів становлення, напрямів, інструментів та наслідків для міжнародних відносин.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання дослідження**:

1. Дослідити наукову та джерельну базу з теми просування демократії США.
2. Охарактеризувати понятійно-категоріальний апарат та визначити основні методи дослідження.
3. Визначити ключові історичні етапи становлення політики США щодо демократизації світу.
4. Дослідити взаємозв'язок між національними інтересами США та політикою глобальної демократії.
5. Оцінити реакцію міжнародної спільноти на політику США щодо просування демократичних ідей.
6. Проаналізувати основні інструменти, які використовують США для підтримки та впровадження демократії.
7. Визначити ефективність цих інструментів та їхній вплив на міжнародну безпеку.

Хронологічні та територіальні межі роботи охоплюють період від завершення Першої світової війни у 1918 році до початку 2025 року, включаючи період президентства Джо Байдена. Територіальні межі охоплюють ті регіони, де просування демократії було ключовим напрямом зовнішньої політики США: Європа - зокрема Східна Європа та Балканський півострів, Близький Схід, Азія, Африка та Латинська Америка

Практичне та теоретичне значення роботи полягає в отриманні результатів, які можуть бути використані:

- у сфері міжнародних відносин для аналізу зовнішньої політики США;
- у державному управлінні для розробки стратегії взаємодії з міжнародними демократіями;
- у науковій діяльності для подальших досліджень проблем демократизації.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, що налічує 75 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження

Політика США щодо просування глобальної демократії є одним із ключових напрямів зовнішньої політики країни, що формується під впливом історичних подій, геополітичних змін і трансформації міжнародного порядку.

Дослідження цієї проблематики має особливе значення як у зарубіжній, так і вітчизняній політичній науці, міжнародних відносинах, а також досліджень у сфері безпеки та права, оскільки демократизація залишається одним із пріоритетних напрямів діяльності Сполучених Штатів у міжнародних відносинах. У фаховій літературі утвердилася концепція, відповідно до якої просування демократії розглядається не лише як морально-ідеологічна місія, а й як інструмент реалізації стратегічних інтересів США. Просування демократії базується на переконанні, що демократичні режими є стабільнішими, миролюбнішими та економічно ефективнішими порівняно з авторитарними. У цьому контексті американська політика націлена на підтримку демократичних рухів, виборчих процесів, прав людини та громадянських свобод у різних країнах світу, використовуючи широкий спектр дипломатичних, економічних та військових інструментів.¹

У науковому дискурсі політика демократизації США розглядається в кількох аспектах: по-перше, в історичному контексті, в якому аналізується еволюція концепції просування демократії у зовнішній політиці США, починаючи з періоду після Першої світової війни і до сьогодення; по-друге, з точки зору методів реалізації, де досліджуються дипломатичні механізми,

¹ Congressional Research Service. Democracy Promotion: An Objective of U.S. Foreign Assistance. *Congress.gov*. URL: <file:///D:/Download/R44858.7.pdf> (date of access: 15.02.2025).

економічні санкції, військові втручання та підтримка міжнародних організацій, які використовуються США для поширення демократичних цінностей; по-третє, з точки зору оцінки ефективності, тобто аналізу наслідків втручання США у внутрішні справи інших країн, включаючи такі регіони, як Близький Схід, Латинська Америка, Східна Європа та Азія.

У науковій літературі можна виділити три основні групи джерел, що висвітлюють проблему демократизації під егідою США. Перша група – це фундаментальні теоретичні дослідження, які аналізують роль США у формуванні глобального демократичного порядку. Зокрема, Джозеф Най у своїй праці «The Future of Power» (2011) досліджує концепцію «м'якої сили» США, що передбачає використання дипломатичних та культурних важелів впливу на інші країни. Самуель Гантінгтон у книзі «The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century» (1991) розглядає процеси демократизації як хвилеподібні, в яких США сприяли демократичним рухам через використання різноманітних інструментів, включно з дипломатичним тиском, політичною підтримкою, фінансовою допомогою, участю у миротворчих місіях ООН та через пряме втручання в залежності від регіону.

У свою чергу, Френсіс Фукуяма у своїй розкритикованій праці «The End of History and the Last Man» (1992) висунув тезу, що демократична модель управління є фінальною формою політичного розвитку, а США є головним еталоном, до якого прагнуть інші держави. Проте, він також стверджував, що США може стикнутися з опором, особливо з боку авторитарних держав.

Генрі Кіссінджер у книзі «World Order» (2014) аналізує, як США постають як необхідний гарант глобального порядку але критикує спроби нав'язати свої цінності іншим державам, не завжди враховуючи історико-культурний контекст інших країн.

Друга група джерел зосереджена на емпіричних дослідженнях впливу США на демократичні трансформації в інших країнах. Ларрі Даймонд у праці «The Spirit of Democracy» (2008) детально описує, як американська політика підтримувала демократичні процеси у Латинській Америці, Європі та Азії.

Дослідження Стівена Левицького та Лукаса Веяна «Competitive Authoritarianism» (2010) демонструє, що політика США має неоднозначний ефект, адже в деяких країнах спроби демократизації призводять до зміцнення авторитарних режимів. У своїй праці вони згадують виклики для демократії, такі як зростання авторитаризму, корупція та наголошують на ідеї, що демократія важлива, але не має бути примусовою.

Важливою групою джерел є також звіти міжнародних організацій, зокрема Freedom House (2022), The Economist Intelligence Unit (2024), які свідчать про тенденції глобального зниження рівня демократії. Окрім цього, у роботі були використані статистичні дані проекту Cost of War, що проводить дослідження про наслідки воєн Сполучених Штатів після 11 вересня включно з фінансовими витратами та людськими жертвами. Проаналізовано локальний економічний вплив американської політики: наприклад, *Castelium AI* (2022) представили трекер санкцій, накладених на Росію.

Важливу роль відіграють також аналітичні матеріали Служби досліджень Конгресу США (Congressional Research Service), що надає інформацію для законодавців щодо глобальних тенденцій у сфері демократії, прав людини та санкційної політики. Зокрема, документ Democracy Promotion: An Objective of U.S. Foreign Assistance описує стратегічні підходи США до підтримки демократичних процесів через зовнішню допомогу. Крім того, у дослідженні використано звіт Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) щодо ініціативи Build Back Better World (B3W), який висвітлює потенціал посилення багатосторонньої участі США у глобальному демократичному розвитку.

Третя група джерел охоплює офіційні документи, законодавчі акти США та міжнародні прес-релізи. Зокрема, було використано звернення до Конгресу президента Вудро Вільсона (1918), який представив програму миру у всьому світі, що складалася з 14 пунктів. Згодом ця промова була взята за основу для створення Ліги націй - міжнародної організації, покликаної запобігати війнам через колективну безпеку. Не можна оминати увагою також План Маршала

(1948) — документ, реалізований у 1948–1952 роках, який відіграв ключову роль в економічному відновленні післявоєнної Європи та водночас сприяв посиленню політичного впливу Сполучених Штатів у регіоні.

Надалі таким документом, що закріпив принцип «демократичного інтервенціонізму», була Доктрина Трумена (1947), яка передбачала військову та фінансову підтримку демократичних сил у світі та ознаменувала перехід США до політики стримування комунізму. Подібну риторику продовжила Доктрина Рейгана (1982), що офіційно закріпила принцип «просування свободи» як елемент боротьби з комунізмом.

Важливими нормативними актами стали Закон США про підтримку демократії (Democracy Promotion Act, 2007), що визначає механізми фінансування демократичних ініціатив, а також Стратегія національної безпеки США (National Security Strategy, 2022), яка трактує просування демократії як інструмент боротьби з авторитарними загрозами.

У дослідженні також були використані офіційні прес-релізи та заяви міжнародних і державних інституцій. Зокрема, аналізуються матеріали Організації Об'єднаних Націй щодо питань роззброєння Іраку (2003), а також документи Європейського парламенту, пов'язані із Самітом за демократію (2021). До уваги взято заяви Білого дому, положення Глобальної програми санкцій імені Магнітського, ухваленої Міністерством фінансів США (2016), а також пресреліз Державного департаменту США щодо запровадження санкцій проти осіб, які підривають автономію Гонконгу (2020).

Аналізуючи ефективність політики США у сфері просування демократії, можна виокремити низку чинників, що визначають її успішність. Одним із них є регіональні особливості: у Західній Європі демократичні ініціативи США після Другої світової війни були успішними завдяки фінансовій підтримці (план Маршалла), тоді як у Близькому Сході спроби насадження демократії призвели до нестабільності (війни в Іраку та Афганістані). Політичний контекст також відіграє важливу роль: у країнах із сильними авторитарними лідерами, таких як Росія та Китай, демократичні ініціативи США не дали

бажаних результатів, а лише загострили міжнародні відносини. Водночас методи впливу суттєво впливають на кінцевий результат: дипломатія та економічні стимули (м'яка сила) мають більший потенціал успіху, ніж військові інтервенції.

Прикладами успішної демократизації є Німеччина та Японія після Другої світової війни, де США застосували комплексний підхід, що включав повний військовий контроль, фінансову допомогу та інституційні реформи. Протилежний приклад – вторгнення США в Ірак у 2003 році, яке призвело до громадянської війни, тероризму та посилення антиамериканських настроїв.

Таким чином, сучасні наукові дискусії щодо політики США у сфері глобальної демократії зосереджені на дилемі втручання: чи має право США нав'язувати демократію іншим країнам? Дослідники також розглядають етичні аспекти цієї політики, зокрема питання, чи є просування демократії засобом забезпечення національних інтересів США, а не глобального миру. Нарешті, важливим питанням залишається майбутнє демократизації у світі, особливо в умовах посилення геополітичного суперництва, загострення конфліктів, зокрема, повномасштабної війни Росії проти України, інформаційної війни та посилення авторитарних тенденцій. Аналіз наукових досліджень і джерел свідчить, що політика США у сфері демократизації є складним і суперечливим процесом, що потребує глибоких досліджень для розробки ефективних підходів до підтримки демократичних перетворень у світі.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження

Політика США щодо просування глобальної демократії є багатовимірним явищем, що потребує чіткого визначення основних понять і застосування відповідних методів дослідження. Визначення понятійно-категоріального апарату дозволяє конкретизувати зміст дослідження, визначити межі аналізу та сформулювати ключові характеристики

демократизації як зовнішньополітичного інструменту США. Водночас використання комплексного методологічного підходу забезпечує системність і наукову обґрунтованість дослідження.

У політичній науці поняття «демократія» традиційно розглядається як форма політичного устрою, що базується на принципах народовладдя, верховенства права, поділу влади та захисту прав людини. Класичні визначення демократії надавали ще у XVIII-XIX століттях такі філософи, як Джон Локк та Шарль Монтеск'є. Локк вважав, що люди народжуються вільними та рівними, і ці принципи повинні бути втілені в політичному житті. Він підкреслював, що уряди можуть зловживати своєю владою, порушуючи основні права громадян. Монтеск'є поділяв думку Локка щодо небезпеки неконтрольованої влади, вказуючи на необхідність поділу законодавчої, виконавчої та судової влади.²

У XX столітті концепцію демократії суттєво розширили Джозеф Шумпетер, який визначав її як систему конкурентних виборів, та Роберт Даль, що запропонував модель «поліархії», де демократичний процес передбачає плюралізм і політичну конкуренцію. Сучасні дослідники, зокрема Френсіс Фукуяма, під впливом гегелівської філософії, розглядають демократію як ідеологічну концепцію, що має універсальний характер і повинна стати кінцевим розвитком історії, як боротьби ідей щодо найкращої форми правління.³

Термін «глобальна демократія» з'явився у другій половині XX століття та означає розширення демократичних норм і принципів на міжнародну систему. Він охоплює процеси формування демократичних інститутів на глобальному рівні, що втілюються через діяльність таких міжнародних

² Берроуз Г. Демократія: від теорії до практики. Підручник курсу / д-р Грір Берроуз. — К. : Гнозіс, 2018. — 285 с. — Режим доступу: <chrome-extension://efaidnbmninnibpcajpcgclclefindmkaj/https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2019/04/Demokratiya-vid-teoriyi-do-praktyky-Pidruchnyk-kursu.pdf>

³ Francis Fukuyama. The End of History and the Last Man / Ф. Фукуяма. — New York : Free Press, 1992. — 418 с.

організацій, як ООН, Європейський Союз, ОБСЄ та НАТО. Згідно з теорією транснаціональної демократії Девіда Хелда, глобальна демократія передбачає поширення демократичного урядування за межі національних держав шляхом створення міжнародних демократичних структур.⁴

«Політика США у сфері демократизації» – це зовнішньополітична стратегія, спрямована на підтримку, впровадження та захист демократичних режимів у світі. Вона включає дипломатичні ініціативи, економічний тиск, міжнародне співробітництво та в окремих випадках військові інтервенції. У широкому розумінні така політика є складовою доктрини «ліберального інтервенціонізму», згідно з якою демократичні держави мають право впливати на внутрішню політику інших країн з метою захисту прав людини та демократичних принципів.⁵

Історично концепція глобальної демократії стала ключовим елементом зовнішньої політики США після Другої світової війни, що закріплено в Доктрині Трумена (1947). Вона передбачала стримування комунізму через підтримку демократичних сил, зокрема у Європі та Азії. В період холодної війни просування демократії стало частиною ідеологічного протистояння між США та СРСР, що виражалося у фінансовій, військовій та організаційній підтримці антикомуністичних режимів. Наприклад, лише в період 1948-1952 років за планом Маршалла США виділили 13,2 млрд доларів (що в сучасних цінах еквівалентно понад 150 млрд доларів) на економічну допомогу країнам Європи для стабілізації демократичних урядів.⁶

⁴ Held D. *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. — Cambridge: Polity Press, 1995. — 324 p.

⁵ Лакішик Д. Особливості американсько-українських відносин у 1991-2004 рр. *Американська історія та політика*. 2018. № 5: С. 50-58. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2018/11/9-Lakishyk-50-58.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).

⁶ Nina Serafino Curt Tarnoff and Dick K. Nanto. *U.S. Occupation Assistance: Iraq, Germany and Japan Compared*. *Congressional Research Service Report for Congress*. URL: <https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/us-occupation-assistance-iraq-germany-japan-compared.html#germany> (date of access: 28.03.2025).

На початку ХХІ століття концепція «просування демократії» стала ще більш значущою після терористичних атак 11 вересня 2001 року, коли адміністрація Джорджа Буша-молодшого встановила демократизацію на Близькому Сході як стратегічний пріоритет та почала активно використовувати військові операції для зміни політичних режимів. Війни в Іраку (2003) та Афганістані (2001) офіційно обґрунтовувалися необхідністю демократизації цих країн, проте наслідки цих інтервенцій викликають численні суперечки щодо ефективності такого підходу.⁷

Щодо методології, дослідження політики США у сфері глобальної демократизації передбачає використання кількох наукових методів. Історичний метод дозволяє простежити еволюцію концепції демократизації від періоду після Другої світової війни до сучасності. Використовуючи цей підхід, можна визначити закономірності, успішні практики та помилки, допущені США у різних регіонах. Наприклад, у Західній Німеччині та Японії після 1945 року демократизація здійснювалася через прямий контроль США, що забезпечило стабільний перехід до демократичного правління. Натомість у країнах Близького Сходу (Ірак, Лівія) спроби насадження демократії через військову силу призвели до нестабільності та тривалих конфліктів.⁸

Системний аналіз дозволяє розглядати політику США як комплексний феномен, що включає різні рівні впливу – від дипломатичного співробітництва до використання економічних санкцій. Наприклад, політика США щодо Китаю включає підтримку демократичних рухів у Гонконзі, санкції проти китайських компаній, а також дипломатичний тиск у міжнародних організаціях.

Порівняльний метод застосовується для аналізу успішності політики демократизації у різних країнах. Наприклад, порівнюючи демократичні трансформації у Східній Європі після розпаду СРСР та в країнах Близького

⁷ The Whys and Hows of Promoting Democracy. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/expert-brief/whys-and-hows-promoting-democracy> (date of access: 28.04.2025).

⁸ Milestones in the History of U.S. Foreign Relations - Office of the Historian. *Latest News - Office of the Historian*. URL: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/japan-reconstruction> (date of access: 25.03.2025).

Сходу після Арабської весни (2011), можна побачити, що в першому випадку процес демократизації був більш ефективним завдяки економічній інтеграції з ЄС та США, тоді як у другому – спричинив політичний хаос.

Метод контент-аналізу використовується для вивчення офіційних документів, зокрема стратегічних доктрин США, резолюцій ООН, звітів міжнародних організацій та публікацій у ЗМІ. Наприклад, аналіз офіційних документів Державного департаменту США та звітів National Endowment for Democracy дозволяє простежити, які країни отримують найбільшу підтримку від США у сфері демократичного розвитку.

Таким чином, понятійно-категоріальний апарат дослідження політики США щодо просування глобальної демократії охоплює низку ключових термінів і концепцій, які визначають сутність процесу демократизації, його цілі, механізми та методи реалізації. Використання комплексного методологічного підходу – історичного аналізу, системного підходу, порівняльного аналізу та контент-аналізу – дозволяє забезпечити об'єктивний та всебічний розгляд проблеми. Політика демократизації, яку здійснюють США, є складним і неоднозначним явищем, що потребує глибокого аналізу її ефективності, впливу на міжнародну безпеку та наслідків для глобальної політичної стабільності.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ США У ПРОСУВАННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

2.1. Основні етапи формування політики США у сфері глобальної демократії

Політика Сполучених Штатів Америки у сфері глобальної демократії є складним багатогранним процесом, що послідовно еволюціонував під впливом історичних зрушень, особливо після світових воєн та трансформацій у системі міжнародних відносин. США традиційно позиціонують себе як гарант демократичних свобод у світі, використовуючи різні механізми впливу – від дипломатичних ініціатив і санкцій до прямих воєнних дій. Формування цієї політики відбувалося поступово, через низку ключових історичних етапів, кожен з яких мав власні особливості, стратегічні завдання та інструменти реалізації.⁹

Політика Сполучених Штатів Америки щодо глобальної демократизації є ключовим елементом їхньої зовнішньої стратегії, яка сформувалася протягом ХХ–ХХІ століть у відповідь на геополітичні виклики. США розглядають демократію як головний фактор міжнародної стабільності, що сприяє безпеці, економічному розвитку та зменшенню загрози воєнних конфліктів. Відповідно, їхня політика щодо демократизації світу можна поділити на етапи, кожен із яких мав свої механізми, стратегічні пріоритети та конкретні історичні приклади.

Доктрина Вільсона та міжвоєнний період (1918-1939)

Ідея просування демократії як зовнішньополітичного інструменту США вперше прозвучала у промові президента Вудро Вільсона в січні 1918 року, відомій як «Чотирнадцять пунктів». Вільсон заявив, що демократичне

⁹ Weber Michael A. Democracy and Human Rights in U.S. Foreign Policy: Evolution, Tools, and Considerations for Congress. *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R47890> (date of access: 02.04.2025).

самовизначення народів є фундаментом стабільного міжнародного порядку.¹⁰ Одним із результатів цієї промови стало створення Ліги Націй у 1920 році, у 1920 році США підтримали створення Ліги Націй, яка мала забезпечити мир і поширювати демократичні цінності.

Проте на практиці вплив США на процес демократизації був обмеженим. Конгрес США відмовився від участі у Лізі Націй, і країна фактично повернулася до політики ізоляціонізму. Підтвердженням цього стала відмова Вашингтона втручатися у громадянську війну в Іспанії (1936–1939), де демократичний уряд був повалений генералом Франсіско Франко за підтримки нацистської Німеччини та фашистської Італії.¹¹

Період після Другої світової війни та холодна війна (1945-1991)

Після завершення Другої світової війни Сполучені Штати Америки розпочали активну політику підтримки демократизації на територіях колишніх супротивників — зокрема, у Західній Німеччині та Японії.

Політика США в повоєнних окупаційних адміністраціях будувалася навколо чотирьох ключових цілей, відомих як «чотири D». У Японії вони включали: демілітаризацію, роззброєння, децентралізацію економіки та демократизацію. У випадку Німеччини до цих напрямів входили: демілітаризація, денацифікація, деіндустріалізація та демократизація. Незважаючи на те, що на початковому етапі США очікували, що країни самостійно забезпечать своє економічне відновлення, уже впродовж кількох років було визнано необхідність цілеспрямованої зовнішньої підтримки. Саме це призвело до впровадження масштабних програм реконструкції, таких як

¹⁰President Woodrow Wilson's 14 Points. *National Archives*. URL: <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-woodrow-wilsons-14-points> (date of access: 02.04.2025)

¹¹ The League of Nations, 1920. Milestones in the History of U.S. Foreign Relations. *Office of the Historian*. URL: <https://history.state.gov/milestones/1914-1920/league> (date of access: 02.04.2025).

План Маршалла, а також до закріплення нових принципів зовнішньої політики.¹²

План Маршалла (Європейська програма відновлення, 1948–1952) був ініціативою США, спрямованою на економічну допомогу сімнадцяти країнам Західної та Південної Європи після Другої світової війни. Загалом у межах програми було надано понад 13 мільярдів доларів для відбудови зруйнованих економік, стимулювання виробництва, стабілізації валют, підтримки інфраструктури та покращення життєвого рівня. СРСР відмовився від участі та заборонив своїм союзникам долучатися до програми, розглядаючи її як засіб впливу США. План Маршалла суттєво прискорив економічне зростання, сприяв політичній стабільності, послабив позиції комуністичних рухів у регіоні та заклав основи для майбутньої європейської інтеграції. Країни, які брали участь в ініціативі у середньому зазнали зростання ВВП на 15-20 відсотків.¹³

У 1947 році була проголошена Доктрина Трумена, яка ознаменувала переломний момент в міжнародній політиці США. Президент Гаррі С. Трумен визначив курс на надання військової, політичної та економічної підтримки демократичним державам, які перебували під загрозою з боку авторитарних режимів або внутрішніх антидемократичних сил. Відтак, США офіційно перейшли від політики невтручання до активної участі у світових конфліктах, навіть за межами свого географічного впливу.¹⁴

Ця доктрина стала не лише відповіддю на зростання радянського впливу у Східній Європі, але й заклала ідеологічну основу для стратегії стримування

¹² Nina Serafino Curt Tarnoff and Dick K. Nanto. U.S. Occupation Assistance: Iraq, Germany and Japan Compared. Congressional Research Service Report for Congress. URL: <https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/us-occupation-assistance-iraq-germany-japan-compared.html#germany> (date of access: 27.03.2025).

¹³ The Editors of Encyclopaedia Britannica. Marshall Plan | Summary & Significance | Britannica. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan> (date of access: 27.03.2025).

¹⁴ Truman Doctrine (1947). *National Archives*. URL: <https://www.archives.gov/milestone-documents/truman-doctrine> (date of access: 27.03.2025).

комунізму, що домінувала у зовнішній політиці США протягом наступних десятиліть.¹⁵

Після Другої світової війни зовнішньополітична стратегія США зазнала трансформації в умовах нової геополітичної реальності — початку холодної війни між США та СРСР. Ідеологічне та політичне протистояння значною мірою визначало підходи США до питань стабільності та демократизації у світі.

У 1960–70-х роках американська адміністрація, зокрема за президентів Джонсона, Ніксона та Форда, часто надавала перевагу підтримці стабільних авторитарних режимів, особливо у країнах, що могли бути вразливими до впливу комуністичної ідеології. У цей період стабільність розглядалася як вищий пріоритет, ніж демократичні перетворення.

У цьому контексті створення Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) у 1961 році набуло особливого значення. Ініційоване адміністрацією Джона Кеннеді як інструмент «м'якої сили», агенство мало на меті координацію економічної та технічної допомоги країнам, що розвиваються. Хоча USAID декларувало підтримку демократії та розвитку, на практиці його діяльність у 1960–70-х була направлена на стабілізації союзницьких урядів, а основним критерієм для підтримки була антикомуністична орієнтація уряду, а не рівень демократичності.

У 1980-х роках адміністрація Рейгана змінила концепцію просування демократії, поєднавши її з антикомуністичним порядком денним. У цей період США активно використовували фінансування громадських організацій, таких як NED, для підтримки демократичних рухів у світі. Особливістю нової моделі стала відкритість: на відміну від прихованої діяльності спецслужб, тепер просування демократії здійснювалося формально незалежними структурами з державною підтримкою. Такий підхід викликав і критику: зокрема, у низці

¹⁵ Milestones in the History of U.S. Foreign Relations - Office of the Historian. *Latest News - Office of the Historian*. URL: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/marshall-plan> (date of access: 01.04.2025).

держав (наприклад, у Росії) діяльність NED розцінювалася як втручання у внутрішні справи.¹⁶

Таким чином, у період холодної війни США заклали інституційні та ідеологічні основи політики глобального просування демократії, яка залишалася важливим елементом американської зовнішньої політики й у післярадянську епоху.

Після розпаду СРСР США активізували зусилля щодо поширення демократії в нових незалежних державах. У 1990-х роках значні ресурси спрямовувалися на підтримку демократичних інститутів у країнах Центральної та Східної Європи.

У цей період Конгрес США схвалив низку важливих законодавчих актів, зокрема Акт про підтримку демократії в Східній Європі (SEED) у 1989 році та Закон про підтримку свободи (Freedom Support Act) у 1992 році, які були спрямовані на надання допомоги новоствореним незалежним державам, що виникли після розпаду СРСР.

Перший закон передбачав надання фінансової та технічної допомоги країнам, які почали переходити від централізованої економіки до ринкової; Підтримку становлення демократичних інституцій, включно зі свободою ЗМІ, судовою реформою, розвитком громадянського суспільства; Сприяння у зміцненні банківських систем тощо. Спочатку він був спрямований на Польщу та Угорщину але згодом поширився на постсоціалістичні країни Центральної та Східної Європи, включаючи Балкани та Балтійський регіон.¹⁷

Закон про підтримку свободи (1992) був направлений на новоутворені незалежні держави, що виникли на пострадянському просторі. До основних завдань закону належали сприяння економічним реформам, підтримка

¹⁶ Pee R. Schmidli W.M. Introduction: the Reagan administration and democracy promotion. URL: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item:3304609/view> (date of access: 19.03.2025).

¹⁷ 22 USC Ch. 63: SUPPORT FOR EAST EUROPEAN DEMOCRACY (SEED). *OLRC Home*. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title22/chapter63&edition=prelim> (date of access: 15.04.2025.)

демократичного врядування, фінансування гуманітарних програм тощо. В рамках закону були створені окремі офіси та програми USAID та NED.¹⁸

У 1980-х роках політика США щодо просування демократії поступово стала більш структурованою та інтегрованою в державну систему управління. Зокрема, у 1984 році Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) створило Управління демократичних ініціатив, а в Державному департаменті було засновано Бюро з прав людини та гуманітарних питань.¹⁹

США активно підтримували демократичні реформи у країнах Східної Європи через програму «Партнерство заради миру», що сприяло їхній інтеграції в НАТО та ЄС. Програма була спрямована на просування реформ, зміцнення стабільності, зниження глобальних загроз безпеці та розвиток довготривалих безпекових зв'язків як між партнерами і НАТО, так і між самими країнами-учасницями.²⁰

Протягом 1950-1980-х років США активно підтримували демократичні режими та антикомуністичні рухи у всьому світі. Наприклад, у 1953 році було здійснено операцію «Аякс» у Ірані, яка призвела до повалення прем'єр-міністра Мохаммеда Мосаддика та встановлення прозахідного режиму шаха Пехлеві.²¹

Подібна тактика використовувалася і в Латинській Америці: в Чилі у 1973 році ЦРУ підтримало переворот проти демократично обраного президента Сальвадора Альєнде, що призвело до встановлення диктатури

¹⁸ Freedom for Russia and Emerging Eurasian Democracies and Open Markets Support Act of 1992: Public Law No. 102-511. *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/senate-bill/2532> (date of access: 15.05.2025.)

¹⁹ Congressional Research Service. Democracy Promotion: An Objective of U.S. Foreign Assistance. *Congress.gov*. URL: <https://doi.org/chrome-extension://efaidnbmninnnibpcajpcglefindmkaj/https://sgp.fas.org/crs/row/R44858.pdf> (date of access: 02.04.2025).

²⁰ Партнерство заради миру. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru>. (дата звернення: 02.04.2025)

²¹ Korea development experience database by KDI School. *K-Developedia*: URL: <https://www.kdevelopedia.org/Development-Overview/official-aid/broad-overview-us-aid-korea--201412120000421.do> (date of access: 05.04.2025).

Аугусто Піночета.²² Схожий сценарій спостерігався в Афганістані, де після 20-річної війни США змушені були вивести війська, що призвело до повернення до влади ісламістського руху «Талібан» у 2021 році.²³

Після провалу військових операцій США змінили підходи до просування демократії, зробивши акцент на економічному тиску, санкціях та інформаційних кампаніях.

США активно використовують економічні санкції як інструмент впливу на авторитарні режими. Після вторгнення Росії в Україну у 2022 році було введено понад 6 433 санкцій проти російських компаній, банків та осіб, що суттєво вплинуло на російську економіку.²⁴

У 2021 році США ініціювали «Саміт за демократію», який об'єднав понад 100 країн для обговорення викликів, пов'язаних з авторитаризмом. Одним із результатів стало створення фонду на \$424 млн для підтримки демократичних рухів у світі.²⁵

Таким чином, політика США щодо просування демократії пройшла складний шлях трансформацій – від економічної допомоги у післявоєнний період, через військові операції 2000-х років, до сучасного використання цифрових технологій та санкційного тиску. Кожен з етапів мав свої успіхи та невдачі, а ефективність американської політики демократизації залишається предметом активних дискусій у міжнародному співтоваристві.

Теракти 11 вересня 2001 року стали переломним моментом у зовнішній політиці США. Президент Джордж Буш-молодший оголосив курс на «демократичний інтервенціонізм», що передбачав військове втручання з

²² All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror. Wiley, 2004. 272 p.

²³ John F. American War in Afghanistan: History. Independently Published, 2022.

²⁴ H.R. 8035 – Ukraine Security Supplemental Appropriations Act, 2024. *House of Representatives Committee on Rules*. URL: <https://rules.house.gov/bill/118/hr-8035> (date of access: 30.03.2025).

²⁵ Marti Flacks. Experts React: The 2021 Summit for Democracy. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. URL: <https://www.csis.org/analysis/experts-react-2021-summit-democracy>. (date of access: 30.04.2025)

метою встановлення демократичних урядів. Найбільш показовими прикладами такої політики стали війни в Афганістані (2001) та Іраку (2003).²⁶

Війна в Іраку була виправдана необхідністю ліквідації режиму Саддама Хусейна та побудови демократичної держави. Однак, попри початковий успіх військової операції, після повалення режиму країна опинилася у стані тривалої громадянської війни, а демократичні інститути не змогли ефективно функціонувати через відсутність політичної стабільності. За оцінками Watson Institute (США), фінансові витрати на війну в Іраку становили понад 2,4 трильйона доларів, а кількість жертв серед мирного населення перевищила 200 000 осіб.²⁷

Війна в Афганістані також продемонструвала обмежену ефективність військового втручання як інструменту демократизації. Через 20 років, у 2021 році, американські війська були змушені покинути країну, після чого владу захопили «Талібан», що фактично нівелювало всі попередні зусилля щодо демократизації регіону.

Сучасна політика США щодо просування демократії суттєво змінилася після виходу з Афганістану та наростання глобального суперництва з Китаєм та Росією. Адміністрація Джо Байдена оголосила новий підхід до демократизації, що включає активне використання санкційного тиску, інформаційних технологій та кібербезпеки.

У 2021 році відбувся «Саміт за демократію», організований Білим домом, де США наголосили на необхідності глобальної боротьби з авторитарними тенденціями. Сучасні інструменти впливу включають фінансування демократичних рухів, розвиток технологій, спрямованих на

²⁶Statement by the President in Address to the Nation. *Welcome to the White House*. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html> (date of access: 30.03.2025).

²⁷The Costs of War in Iraq. Costs of War. The Costs of War. *The Watson Institute for International and Public Affairs at Brown University*. URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/2022/IraqWarCosts> (date of access: 30.04.2025).

протицію цензурі (наприклад, анонімні платформи для журналістів), а також інформаційні кампанії проти авторитарних режимів.²⁸

Отже, політика США щодо просування глобальної демократії формувалася поетапно, реагуючи на виклики світової політики та геополітичні зміни. Вона бере початок із ініціатив Вудро Вільсона після Першої світової війни, розвивається через План Маршала після Другої світової, набуває антикомуністичного характеру під час Холодної війни, інституціоналізується після розпаду СРСР через законодавчу підтримку нових демократій і трансформується після 11 вересня 2001 року в контексті глобальної безпеки.

Проте, попри модернізацію підходів, США стикаються з новими викликами, зокрема впливом дезінформації, посиленням ролі Китаю в міжнародній системі та загостренням геополітичної конкуренції. Таким чином, політика США у сфері просування глобальної демократії проходила складну еволюцію – від економічної підтримки після Другої світової війни, через активний інтервенціонізм 2000-х років, до сучасного використання нових цифрових інструментів та санкційного тиску. Ефективність цих підходів залишається предметом наукових дискусій та міжнародних дебатів.

2.2. Вплив національних інтересів США на просування демократичних ідей

Національні інтереси Сполучених Штатів Америки формуються на перетині внутрішніх політичних цілей та зовнішньополітичних викликів. Їхнє визначення закріплюється в низці стратегічних документів, серед яких ключове місце займає Національна стратегія безпеки США (National Security Strategy, NSS). Цей документ окреслює пріоритети зовнішньої політики, оборони, економіки та ідеологічного впливу держави.

²⁸Ionel Zamfir with Linda Tothov. European Parliament. *Summit for Democracy*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/698861/EPRS_ATA\(2021\)698861_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/698861/EPRS_ATA(2021)698861_EN.pdf) (date of access: 30.04.2025).

У Стратегії національної безпеки США 2022 року національні інтереси визначаються як зосередження на трьох ключових пріоритетах: забезпечення безпеки американського народу, сприяння економічному процвітання та захист і утвердження демократичних цінностей як у внутрішній, так і у зовнішній політиці. Ці засади формують основу міжнародної стратегії США в умовах зростаючих глобальних викликів.

Одним із найбільш серйозних стратегічних викликів сучасності в документі визначається зростання впливу авторитарних режимів, які поєднують внутрішню репресивність із ревізійністською зовнішньою політикою. Їхні дії становлять пряму загрозу міжнародному миру та стабільності. Зокрема йдеться про агресивну воєнну політику, підрив демократичних інститутів в інших державах, використання технологічних інструментів і логістичних мереж для тиску на інші країни, а також просування неліберальних моделей глобального управління. На фоні цього багато країн світу підтримують демократичні норми, проте Росія та Китайська Народна Республіка відкрито протистоять цим цінностям.

У відповідь на ці виклики США заявляють про намір зміцнювати демократію у глобальному масштабі. В документі наголошується, що демократичне врядування є більш ефективним у забезпеченні прав людини, сприяє формуванню сталих та економічно успішних суспільств, а також створює надійних партнерів у питаннях безпеки та міжнародного співробітництва. США прагнуть довести, що демократії здатні ефективно реагувати на сучасні виклики, зокрема через співпрацю з іншими демократичними урядами, інституціями та приватним сектором.²⁹

США традиційно розглядають демократію як механізм запобігання глобальним конфліктам. Згідно з теорією демократичного миру, сформульованою ще Іммануїлом Кантом, демократичні держави рідше

²⁹The Biden-Harris Administration's National Security Strategy. *The White House*. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (date of access: 20.04.2025)

воюють одна з одною, оскільки їхні уряди підзвітні громадянам, які несуть тягар війни. У цьому контексті розширення демократичних режимів є частиною американської стратегії щодо зменшення кількості збройних конфліктів у світі.³⁰

Розширення НАТО (1999, 2004, 2020-2023)

США активно підтримували демократичні реформи у країнах Східної Європи після розпаду СРСР, що сприяло їхній інтеграції до НАТО. Наприклад, у 1999 році до Альянсу приєдналися Польща, Чехія та Угорщина, у 2004 році – Литва, Латвія, Естонія, Словаччина, Словенія, Болгарія та Румунія. У 2020-2023 роках членами НАТО стали Північна Македонія та Фінляндія, у 2024 – Швеція. США використовують НАТО не лише як військовий блок, а й як інструмент демократизації, вимагаючи від країн-членів відповідності принципам верховенства права та прав людини.³¹

США зацікавлені у створенні стабільних політичних і правових систем у країнах-партнерах, оскільки це сприяє розвитку бізнесу та зменшує ризики для іноземних інвестицій. Демократичні країни зазвичай мають вищі стандарти захисту прав власності, що вигідно американським компаніям, які інвестують у різні сектори економіки – від ІТ до енергетики.³²

США активно використовують демократизацію як інструмент протидії впливу авторитарних держав, зокрема Китаю, Росії та Ірану. Вашингтон розглядає автократичні режими як загрозу своїм національним інтересам, оскільки вони підривають стабільність міжнародної системи, підтримують антиамериканські рухи та створюють альтернативні економічні блоки.

³⁰Immanuel Kant Jeremy Waldron, Michael W. Doyle Allen W. Wood. *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*. JSTOR. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1npwr1> (date of access: 25.04.2025).

³¹Sweden in NATO: Legal status and future challenges. *PubAffairs*. URL: <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/opinion-analysis/sweden-in-nato-legal-status-and-future-challenges/> (date of access: 30.03.2025).

³²Democracy and U.S. Foreign Policy. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/blog/democracy-and-us-foreign-policy> (date of access: 30.03.2025).

Демократичні режими є більш прогнозованими партнерами у сфері енергетики, тому США прагнуть встановити контроль над енергетичними потоками через підтримку демократичних урядів у стратегічно важливих регіонах.

Одним із ключових національних інтересів США залишається контроль над енергетичними ресурсами, оскільки енергетична безпека безпосередньо впливає на економічну та військову стабільність країни. Прикладом такого підходу стала війна в Іраку у 2003 році, яку офіційно обґрунтовували необхідністю ліквідації режиму Саддама Хусейна та демократизації країни. Проте багато експертів вважають, що справжньою метою операції був контроль над великими нафтовими запасами Іраку, що є другими за величиною у світі після Саудівської Аравії. Після падіння режиму Хусейна американські компанії отримали вигідні контракти на розробку нафтових родовищ. Однак наслідком цього вторгнення стала тривала громадянська війна та загибель понад 200 000 цивільних, а витрати США на війну склали приблизно \$2,4 трлн.³³

США активно підтримували демократичні рухи в країнах Близького Сходу, зокрема у Лівії, де повалення режиму Муаммара Каддафі призвело до нестабільності та громадянської війни. У результаті експорт лівійської нафти різко скоротився, що вплинуло на глобальні ціни на енергоносії.³⁴

Національні інтереси США відіграють ключову роль у формуванні їхньої політики щодо просування демократії. Демократизація розглядається як стратегічний механізм забезпечення глобальної безпеки, розширення ринків, протидії авторитарним державам та контролю за енергетичними ресурсами. Попри офіційну риторику про необхідність підтримки демократичних цінностей, на практиці політика США часто має геополітичний та економічний

³³Robert Longley. Did Oil Drive the US Invasion of Iraq? ThoughtCo. URL: <https://www.thoughtco.com/oil-drive-us-invasion-of-iraq-3968261> (date of access: 08.03.2025).

³⁴Borzou Daragahi. Ten years ago, Libyans staged a revolution. Here's why it has failed. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/ten-years-ago-libyans-staged-a-revolution-heres-why-it-has-failed/> (date of access: 08.03.2025).

підтекст. Аналіз історичних прикладів свідчить, що демократизація може як приносити стабільність (Європа, Південна Корея), так і призводити до хаосу (Ірак, Лівія), що ставить під сумнів універсальність американського підходу до поширення демократичних ідей.³⁵

Іншим важливим аспектом є економічний вплив США, який безпосередньо пов'язаний із демократичними реформами у світі. Як приклад Build Back Better World, започаткована у 2021 році в межах G7. Її мета — підтримати інфраструктурний розвиток у країнах, що розвиваються, із акцентом на демократичне врядування, прозорість та сталий розвиток. Як і План Маршалла, ця програма сприяє розширенню економічного впливу США, водночас створюючи нові ринки для американських інвестицій і технологій. Таким чином, вона поєднує стратегічні та економічні інтереси США з просуванням демократичних стандартів у світі.³⁶

Ще одним ключовим напрямом зовнішньої політики США є протидія авторитарним державам шляхом економічних санкцій, фінансування опозиційних рухів та інформаційного впливу. Прикладом цього на регіональному рівні є масштабна фінансова та технічна підтримка України. Після 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, США надали Україні понад \$75 млрд допомоги (станом на 2024 рік), із яких значна частина спрямована не лише на оборону, а й на стабілізацію економіки, підтримку енергетичного сектору, боротьбу з корупцією та зміцнення інституцій. Через програми USAID, Міжнародного валютного фонду (за підтримки США) та інші механізми фінансування, Вашингтон

³⁵U.S. Democracy Promotion Policy in the Middle East: The Islamist Dilemma. URL: <https://www.everycrsreport.com/reports/RL33486.html> (date of access: 07.04.2025).

³⁶U.S. Democracy Promotion Policy in the Middle East: The Islamist Dilemma. Every CRS Report - *EveryCRSReport.com*. URL: <https://www.csis.org/analysis/opportunities-increased-multilateral-engagement-b3w> (date of access: 10.03.2025).

активно сприяє демократичному розвитку України, просуваючи прозорість, реформи правосуддя та верховенство права.³⁷

Окрім того, після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, США запровадили понад 6 433 санкцій проти Росії. Вони включають фінансові обмеження, замороження активів, енергетичні санкції, санкції проти підприємств і секторів, у сфері технологій та кібербезпеки, обмеження на авіацію та судноплавство, а також індивідуальні санкції³⁸

Схожий механізм спостерігався при створенні Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA) у 1994 році, яка скасувала тарифи на більшість товарів країн-членів та значно активізувала торгові зв'язки між США, Канадою та Мексикою. Умовою для участі в угоді були певні демократичні реформи в країнах-підписантах, що дозволило США зменшити ризики політичної нестабільності у регіоні та гарантувати передбачуваність торгових відносин.³⁹ Утім, у 2020 році NAFTA було модернізовано новою угодою - USMCA (United States–Mexico–Canada Agreement). Цей перегляд ініціювала адміністрація президента Дональда Трампа з метою посилення захисту американських економічних інтересів, підвищення стандартів праці, захисту інтелектуальної власності та врахування нових викликів цифрової епохи.⁴⁰

Останніми роками США зосередилися на інформаційній демократії, що стало особливо помітним після проведення «Саміту за демократію» у 2021 та 2023 роках. Цей форум, організований Білим домом, зібрав понад 100 країн, а США виділили \$424 млн на підтримку демократичних ініціатив, включаючи

³⁷Mark F. Cancian. Where Is the Missing \$100 Billion in U.S. Aid for Ukraine? *CSIS*. URL: <https://www.csis.org/analysis/where-missing-100-billion-us-aid-ukraine> (date of access: 26.04.2025).

³⁸Russia Sanctions Dashboard. *Castellum.AI*. URL: <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard> (date of access: 15.03.2025).

³⁹Canada's State of Trade 2022: The benefits of free trade agreements. *Government of Canada*. URL: <https://international.canada.ca/en/global-affairs/corporate/transparency/reports-publications/chief-economist/state-trade/2022> (date of access: 10.03.2025).

⁴⁰North American Free Trade Agreement. *U.S. Customs and Border Protection*. URL: <https://www.cbp.gov/trade/north-american-free-trade-agreement> (date of access: 19.04.2025).

незалежні медіа, захист свободи слова та розвиток цифрових технологій проти цензури.

Ще одним яскравим прикладом впливу національних інтересів США на демократичні процеси стало військове втручання в Афганістан (2001-2021). Протягом 20 років Вашингтон намагався демократизувати країну, витративши на це \$2,3 трлн. Однак у 2021 році США були змушені вивести свої війська, після чого владу знову захопив «Талібан». Це стало прикладом того, що демократичні моделі, нав'язані силовими методами, не завжди мають довгострокову ефективність.⁴¹

Таким чином, аналіз наведених прикладів свідчить, що політика США щодо просування демократії є багатовимірним інструментом, який використовується для досягнення стратегічних цілей. Вона спрямована на зміцнення глобальної безпеки через розширення НАТО, забезпечення сприятливих умов для американських корпорацій, контроль над ресурсами, протидію авторитарним державам та підтримку демократичних рухів через використання державних установ та організацій

Водночас практика показує, що ефективність цієї політики значною мірою залежить від регіонального контексту та методів її реалізації. У деяких випадках демократизація приносить стабільність та економічне зростання (Європа, Південна Корея), а в інших – веде до хаосу та затяжних конфліктів (Ірак, Лівія, Афганістан). Це підтверджує тезу про те, що просування демократичних ідей у світі є не тільки питанням ідеології, а й частиною геополітичної боротьби за глобальне лідерство.

2.3. Реакція міжнародної спільноти на політику США щодо демократизації

⁴¹ John F. American War in Afghanistan: History. Independently Published, 2022.

Політика США щодо просування демократії викликає суперечливу реакцію з боку міжнародної спільноти. У різні історичні періоди деякі країни та організації підтримували американські ініціативи як механізм зміцнення глобальної безпеки та розвитку прав людини, тоді як інші розглядали це як втручання у внутрішні справи держав, загрозу суверенітету та засіб досягнення геополітичних інтересів Вашингтона. Відгуки світових лідерів, міжнародних організацій, правозахисних груп і громадськості варіюються від схвалення економічних ініціатив до різкої критики військових інтервенцій.

Хоча Сполучені Штати офіційно проголошують захист і поширення демократичних цінностей як одну з ключових засад своєї зовнішньої політики, на практиці часто спостерігається суперечність між риторикою і діями. Політика «експорту демократії» нерідко супроводжується вибіркоким підходом, що породжує звинувачення у двійних стандартах.

Попри суперечливість, багато демократичних держав та міжнародних організацій підтримують зусилля США щодо демократизації, особливо коли вони реалізуються через економічну допомогу, дипломатію та співпрацю з міжнародними структурами.

Європейський Союз та План Маршалла (1948-1952) Після Другої світової війни США виділили \$13,2 млрд ($\approx$ \$150 млрд у сучасних цінах) на відновлення європейських економік, що значно прискорило економічний розвиток та демократизацію регіону. Європейські країни позитивно сприйняли цю ініціативу, оскільки вона допомогла уникнути економічного колапсу та зробила Західну Європу менш вразливою до комуністичних впливів.⁴²

«Партнерство заради миру» (1994) та розширення НАТО Після розпаду СРСР США разом із європейськими союзниками сприяли поширенню демократичних реформ у Східній Європі через цю ініціативу, що

⁴² Kupchan C. A. Isolationism: A History of America's Efforts to Shield Itself from the World. New York : Oxford : University Press, 2020. 464 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Isolationism.html?id=P7_1DwAAQBAJ&redir_esc=y (date of access: 16.03.2025).

стало основою для подальшого розширення НАТО. Завдяки цій програмі Польща, Чехія, Угорщина (1999), Литва, Латвія, Естонія, Болгарія, Румунія, Словаччина, Словенія (2004) та інші країни змогли інтегруватися до західних демократичних структур.⁴³

Підтримка «Арабської весни» (2011)

На початковому етапі багато країн світу підтримували позицію США щодо сприяння демократичним рухам у країнах Близького Сходу та Північної Африки. Зокрема, ЄС і США виступили на боці протестувальників у Тунісі, Єгипті, Лівії та Сирії, що дозволило усунути диктаторські режими. Однак подальший розвиток подій, зокрема громадянська війна в Лівії та Сирії, поставив під сумнів ефективність такого підходу.

Низка країн та міжнародних організацій висловлюють різку критику щодо політики США, стверджуючи, що демократизація використовується як привід для втручання у внутрішні справи інших держав.⁴⁴

Війна в Іраку (2003) та реакція світової спільноти. Одним із найбільш критикуваних прикладів американського «демократичного інтервенціонізму» стало вторгнення в Ірак у 2003 році, яке США обґрунтовували необхідністю не лише ліквідації режиму Саддама Хусейна, а й побудови демократичної держави. Проте, попри початкові успіхи військової операції, дестабілізація регіону, громадянська війна та зростання терористичних організацій, таких як ІДІЛ, призвели до серйозної критики з боку міжнародної спільноти.

⁴³Jan Lipavský. What does NATO's enlargement to Eastern Europe teach us 25 years on? *The diplomat in Spain*. URL: <https://thediplomatinspain.com/en/2024/03/12/what-does-natos-enlargement-to-eastern-europe-teach-us-25-years-on/> (date of access: 16.03.2025).

⁴⁴Thomas Carothers. The Backlash Against Democracy Promotion. *Foreign affairs*. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/backlash-against-democracy-promotion> (date of access: 17.03.2025).

- ООН не схвалила військове вторгнення США в Ірак, оскільки не було представлено переконливих доказів наявності зброї масового знищення, що стало формальним приводом для початку війни.⁴⁵

- Франція, Німеччина та Росія відкрито виступили проти операції, заявивши, що це порушує міжнародне право та підриває стабільність регіону.

- Дослідження Watson Institute показало, що війна в Іраку коштувала США \$2,4 трлн та спричинила загибель понад 200 000 цивільних осіб, що посилює антипатію до американської політики.⁴⁶

Війна в Афганістані (2001-2021) та наслідки

Ще одним прикладом, який викликав неоднозначну реакцію, стала 20-річна військова присутність США в Афганістані. Хоча офіційною метою було повалення режиму «Талібан» та встановлення демократичного уряду, після виведення військ у 2021 році країна знову опинилася під владою ісламістів.⁴⁷

- ООН та ЄС спочатку підтримали військову операцію, але вже у 2010-х роках почали закликати до дипломатичного вирішення конфлікту.

- Громадська думка в США також змінилася – у 2001 році понад 70% американців підтримували вторгнення, тоді як у 2021 році понад 60% вважали, що місія була провальною.

- Фінансові витрати на війну сягнули \$2,3 трлн, а жертвами конфлікту стали близько 170 000 осіб.⁴⁸

Часто демократична риторика ставала інструментом для виправдання геополітичних інтересів, тоді як у відносинах із деякими авторитарними

⁴⁵Security Council holds first debate on Iraq since start of military action; speakers call for halt to aggression, immediate withdrawal. *press.un.org* URL: <https://press.un.org/en/2003/sc7705.doc.htm> (date of access: 16.03.2025).

⁴⁶S. Spending on Israel's Military Operations and Related U.S. Operations. *The Watson Institute for International and Public Affairs at Brown University*. URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/> (date of access: 16.03.2025).

⁴⁷ The End of the War in Afghanistan: The Defeat of the United States and the Consequences for Regional Security. URL: <https://link.springer.com/article/10.1134/S1019331622100045> (date of access: 19.03.2025).

⁴⁸ U.S. Federal and State Budgets. *The Watson Institute for International and Public Affairs at Brown University*. URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/economic/budget> (date of access: 15.04.2025).

режимами США виявляли прагматизм, що суперечив задекларованим принципам. США історично підтримували авторитарні уряди, якщо ті відповідали їхнім стратегічним або економічним інтересам.

Наприклад, Саудівська Аравія, яка залишається одним із найближчих союзників США на Близькому Сході, систематично порушує права людини, зокрема свободу слова, жіночі права та політичні свободи. Проте США продовжують продавати країні озброєння на мільярди доларів і надають політичну підтримку. Особливо це проявилось у збройному конфлікті в Ємені, де саудівська коаліція, використовуючи американські винищувачі, авіабомби та системи наведення, завдавала ударів по цивільних об'єктах, що призвело до масштабних жертв і гуманітарної катастрофи.⁴⁹

Подібна ситуація спостерігалася і у відносинах США з Єгиптом. Після військового перевороту 2013 року, в результаті якого до влади прийшов Абдель-Фаттах ас-Сісі, уряд запровадив масові репресії проти опозиції, обмежив свободу слова та посилив авторитарне управління.⁵⁰ Незважаючи на це, Сполучені Штати продовжували надавати Єгипту щорічну військову допомогу, аргументуючи це стратегічною важливістю країни для стабільності на Близькому Сході та боротьби з тероризмом. Така підтримка фактично легітимізувала режим, який систематично порушує права людини.⁵¹

Аналогічним чином, упродовж 2000-х років США активно співпрацювали з Пакистаном, зокрема за часів правління генерала Первеза

⁴⁹ For war-ravaged Yemen, few expect 'game changer' in Saudi-led airstrikes after end of U.S. refueling. The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/world/middle-east/for-war-ravaged-yemen-few-expect-game-changer-in-saudi-led-airstrikes-after-us-ends-refueling-support/2018/11/10/46bfa124-e465-11e8-ba30-a7ded04d8fac_story.html (date of access: 15.04.2025).

⁵⁰ Allmeling A. Ägyptens Präsident al-Sisi: Zehn Jahre uneingeschränkte Herrschaft. tagesschau.de. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/asien/aegypten-sisi-102.html> (date of access: 15.04.2025).

⁵¹ Michael Birnbaum. Amid Gaza talks, U.S. releases \$1.3 billion in military aid to Egypt. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2024/09/11/us-egypt-funding-gaza/>

Мушаррафа, який прийшов до влади внаслідок військового перевороту у 1999 році. Попри авторитарний характер режиму, Вашингтон надавав значну фінансову та військову допомогу - понад 20 мільярдів доларів у межах антипартнерства з "війною з терором".⁵² Це свідчить про те, що стратегічна доцільність часто переважала над принципами демократичного управління, які США офіційно декларують у своїй зовнішній політиці.

Багато критики Вашингтон отримує за постійну підтримку Ізраїлю в конфлікті з Палестиною, попри численні звинувачення у порушеннях прав людини та міжнародного гуманітарного права. Сполучені Штати щорічно надають Ізраїлю багатомільярдну військову допомогу, включаючи фінансування системи протиповітряної оборони "Залізний купол" та постачання сучасного озброєння.⁵³ Крім того, Вашингтон регулярно блокує резолюції Ради Безпеки ООН, які засуджують дії Ізраїлю на окупованих палестинських територіях.⁵⁴

Така беззастережна підтримка суперечить задекларованим демократичним цінностям США та підриває їхню легітимність як нейтрального посередника у мирному врегулюванні. Правозахисні організації, зокрема Amnesty International, неодноразово звинувачували Ізраїль у надмірному застосуванні сили проти цивільного населення в Газі, однак ці звіти здебільшого ігноруються американською адміністрацією.⁵⁵

⁵² Harris Samad. The United States must end its contradictory Pakistan policy. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-united-states-must-end-its-contradictory-pakistan-policy/> (date of access: 15.04.2025).

⁵³ FACT SHEET: U.S. Security Cooperation with Israel. U.S. *Department of State*. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-israel/> (date of access: 15.04.2025).

⁵⁴ The 49 times the US used veto power against UN resolutions on Israel. *Middle East Eye*. URL: <https://www.middleeasteye.net/news/49-times-us-has-used-veto-power-against-un-resolutions-israel> (date of access: 15.04.2025).

⁵⁵ Israel and the Occupied Palestinian Territory. *Amnesty International*. URL: <https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/middle-east/israel-and-the-occupied-palestinian-territory/report-israel-and-the-occupied-palestinian-territory/> (date of access: 15.04.2025).

Окрім військових операцій, політика США щодо демократизації часто сприймається як загроза суверенітету деяких держав, що призводить до загострення міжнародних відносин.

Росія традиційно виступає проти американської політики просування демократії, звинувачуючи Вашингтон у втручанні у внутрішні справи. Особливо гостро це питання постало після протестів у Росії у 2011-2012 роках, коли Кремль звинуватив США у фінансуванні опозиційних рухів.⁵⁶

- У 2015 році Росія ухвалила закон про «небажані організації», що дозволяє закривати іноземні НКО, які сприяють «кольоровим революціям».⁵⁷ Китай також розглядає американську демократизацію як загрозу. У 2019 році влада Китаю запровадила жорсткі обмеження щодо діяльності іноземних НКО, що підтримують демократичні реформи в Гонконзі.

- США звинувачують Китай у придушенні демократії в Гонконзі та застосовують санкції проти китайських чиновників.

- Китай, у свою чергу, забороняє діяльність організацій, пов'язаних із підтримкою прав людини та демократії.⁵⁸

Політика США щодо просування демократії викликає неоднозначну реакцію в міжнародній спільноті. З одного боку, демократичні держави та міжнародні організації підтримують зусилля Вашингтона у сфері економічної допомоги, розбудови громадянського суспільства та інституційних реформ. З іншого боку, військові інтервенції, політичний тиск і втручання у внутрішні справи суверенних держав нерідко призводять до міжнародної критики, дестабілізації регіонів і конфліктів. Головними опонентами американської демократичної експансії є авторитарні режими, зокрема Росія, Китай та Іран.

⁵⁶ Путін звинувачує США у підбурюванні протестів у Росії. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/24415584.html>. (дата звернення: 15.04.2025).

⁵⁷ Путин подписал закон о нежелательных иностранных организациях. *rbc.ru*. URL: <https://www.rbc.ru/politics/23/05/2015/55609f719a794774b30bd2a7> (дата звернення: 15.04.2025).

⁵⁸ Treasury Sanctions Individuals for Undermining Hong Kong's Autonomy. *U.S. Department of the Treasury*. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm1088> (дата звернення: 15.04.2025).

Вони розглядають демократичні ініціативи США як загрозу власній політичній стабільності та сфері впливу. Це свідчить, що просування демократії у зовнішній політиці США часто набуває характеру геополітичного інструмента, а не виключно ідеологічного принципу.

Водночас американська політика демонструє відсутність послідовності. У випадках, коли ключові економічні чи безпекові інтереси переважають, США нерідко співпрацюють із авторитарними урядами, як-от Саудівська Аравія, Єгипет або Пакистан. Такий підхід, що ґрунтується на політиці подвійних стандартів, знижує довіру до задекларованих демократичних цінностей і посилює аргументи критиків, які звинувачують США у вибірковості та інструменталізації демократії в міжнародних відносинах.

Попри це, у сучасних умовах простежується певна трансформація зовнішньополітичної стратегії США. Вашингтон дедалі частіше надає перевагу непрямим формам впливу — економічним санкціям, підтримці демократичних рухів, інформаційним кампаніям і інвестиціям у кібербезпеку. Такий підхід дозволяє уникати прямих збройних втручань, водночас зберігаючи важелі впливу на міжнародну політичну систему. Проте він також супроводжується посиленням напруженості у відносинах із провідними авторитарними державами, що формує нову фазу глобального протистояння — уже не лише ідеологічного, а й технологічного та економічного.

РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ ПРОСУВАННЯ ДЕМОКРАТІЇ

3.1. Дипломатія та м'яка сила як механізми впливу

Політика США щодо просування демократії спирається не лише на військову силу або економічний тиск, а й на такі ефективні інструменти, як дипломатія та м'яка сила (soft power). Концепція м'якої сили була розроблена американським політологом Джозефом Наєм у 1990 році, і вона відображає здатність держави впливати на інші країни не через примус або військову агресію, а через привабливість своєї культури, ідеології та політичної моделі. Це означає, що держави можуть добровільно переймати американські цінності та інституції, якщо вони виглядають ефективними, прогресивними та корисними для власного розвитку. США активно використовують дипломатичні механізми, культурні програми, міжнародну допомогу та економічні стимули для впливу на політичні процеси в інших країнах, формуючи довгострокові партнерства, підтримуючи демократичні уряди та сприяючи зміцненню прозахідних політичних сил.⁵⁹

Одним із головних інструментів дипломатичного впливу США є створення та фінансування демократичних інститутів у світі. Наприклад, у 1983 році було засновано Національний фонд демократії (National Endowment for Democracy – NED), який отримує фінансування від уряду США та підтримує демократичні реформи в різних країнах світу. Протягом свого існування фонд профінансував понад 1600 проєктів у 90 країнах, виділивши близько \$2,5 млрд на підтримку політичних партій, правозахисних організацій, незалежних медіа та громадянських активістів. Особливу роль фонд відіграв у країнах Східної Європи, зокрема в Україні, Грузії та Польщі, де його діяльність

⁵⁹ Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. – New York: PublicAffairs, 2004. – 191 с.

сприяла демократичним реформам та зміцненню інститутів громадянського суспільства.⁶⁰

Дипломатія також включає безпосереднє втручання у виборчі процеси в інших країнах шляхом спостережних місій та моніторингу демократичних стандартів. У 2020 році Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в межах ініціативи *Governing Justly and Democratically* реалізувало низку програм, спрямованих на підтримку демократичних процесів у країнах з перехідною демократією. Програма спрямована на зміцнення місцевого самоврядування та залучення громадян до процесів прийняття рішень, залучає до розвитку незалежних медіа та сприяє свободі слова, а також реалізує програми, що спрямовані на підвищення прозорості та підзвітності виборчих процесів. Важливими складовими роботи USAID є також програми *Civil Society and Media Development*, що підтримують незалежні неурядові організації та медіа, а також *Human Rights and Governance Programs*, які сприяють захисту прав людини, боротьбі з корупцією і розвитку відповідального урядування. Офіційно такі ініціативи спрямовані на захист демократичних процесів, однак їх часто критикують як спроби впливу на внутрішню політику суверенних держав.⁶¹

Ще одним важливим дипломатичним інструментом є запровадження санкцій проти авторитарних режимів та осіб, що порушують права людини. У 2010 році США ухвалили Глобальний акт Магнітського, що дозволяє накладати санкції на іноземних чиновників, причетних до корупції та порушення прав людини. Відтоді під санкції потрапили сотні високопосадовців із Росії, Білорусі, Китаю, Ірану та інших країн. У 2022-2023 роках США ввели понад 6433 санкцій проти російських компаній та осіб у

⁶⁰About the National Endowment for Democracy. *ned.org* URL: <https://www.ned.org/about/> (дата звернення: 15.03.2025).

⁶¹*Governing Justly and Democratically Indicators and Definitions*. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://2001-2009.state.gov/documents/organization/101763.pdf> (date of access: 27.03.2025).

відповідь на вторгнення в Україну, що суттєво обмежило можливості Росії у фінансовому та технологічному секторах.⁶²

Важливим елементом м'якої сили США є освітні та культурні програми, які сприяють поширенню американських цінностей та норм поведінки серед майбутніх світових лідерів. Одним із найвідоміших таких проєктів є Програма Фулбрайта, яка була заснована у 1946 році і дозволяє студентам та науковцям з усього світу отримувати американську освіту. З моменту її створення понад 400 000 осіб із більш ніж 160 країн світу пройшли навчання в США за цією програмою. Випускниками Фулбрайта стали понад 60 нобелівських лауреатів і 40 глав держав, що свідчить про значний вплив цієї ініціативи на глобальні еліти.⁶³

Важливу роль у м'якій силі США відіграє Голлівуд та медіа, які формують позитивний імідж американської культури та ідеології. Голлівудські фільми часто містять приховані політичні меседжі, що демонструють США як захисника демократії та свободи. Наприклад, фільми «Спаси рядового Раяна» (1998), «Капітан Америка» (2011) чи «Холодна війна» (2022) висвітлюють США як силу, що бореться за справедливість та права людини.⁶⁴

Економічна допомога також є важливим елементом м'якої сили США. Сучасним прикладом економічної допомоги США як інструмент м'якої сили є ініціатива Build Back Better World (B3W), започаткована у червні 2021 року за ініціативи президента США Джо Байдена та лідерів країн G7. Метою B3W є надання альтернативи китайській ініціативі «Один пояс — один шлях» шляхом інвестування у розвиток в наступних сферах: клімат, охорона здоров'я, безпека охорони здоров'я, цифрові технології, а також рівноправність, зокрема, гендерна. B3W надає допомогу в країнах з низьким та середнім рівнем доходу,

⁶²James D. Douek. The Global Magnitsky Sanctions Program. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/global-magnitsky-act/> (date of access: 15.03.2025).

⁶³Програми імені Фулбрайта. U.S. Embassy in Ukraine. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/exchanges/fulbright-programs/> – (дата звернення: 15.03.2025).

⁶⁴Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. – New York: PublicAffairs, 2004. – 191 с.

від Латинської Америки та Карибського басейну до Африки та Індо-Тихоокеанського регіону.⁶⁵

Подібним чином працює і програма «Міленіум челлендж» (Millennium Challenge Corporation – MCC), яка з 2004 року надала 17 мільярдів доларів 47 країнам, що проводять демократичні реформи. Ці кошти були спрямовані на підтримку економічного зростання та зменшення бідності.⁶⁶

Міжнародні організації також є важливим каналом поширення демократії через дипломатію США. Сполучені Штати активно використовують свій вплив у таких структурах, як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк для просування демократичних норм, забезпечення дотримання прав людини та стимулювання політичних реформ у країнах, що розвиваються або мають перехідну політичну систему.

Не можна оминати увагою й появу нового актора в системі міжнародних відносин. У добу цифрової глобалізації провідні американські технологічні гіганти — такі як Google, Meta (Facebook), Microsoft, Apple та інші — виступають ключовим чинником поширення американських ідеалів і цінностей поза межами США. Їхній вплив значно перевищує рамки комерційної діяльності: ці компанії активно формують інформаційний простір та впливають на політичні процеси

У багатьох випадках ці корпорації підтримують ініціативи, які узгоджуються із зовнішньополітичними пріоритетами США. Наприклад, Google та Meta надавали підтримку громадянським ініціативам під час протестів у Білорусі, Ірані та Гонконзі, забезпечуючи збереження комунікацій, кіберзахист та розповсюдження альтернативної до державної інформації. Крім

⁶⁵FACT SHEET: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership. *The White House*. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership/> (date of access: 20.04.2025)

⁶⁶About MCC. *Millennium Challenge Corporation*. URL: <https://www.mcc.gov/about/> (date of access: 04.05.2025).

того, ці компанії часто виступають партнерами в програмах Держдепартаменту США або USAID у сфері цифрової освіти, кібербезпеки та протидії дезінформації. Однак така глобальна присутність також викликає критику з боку авторитарних режимів, які звинувачують США у цифровому колоніалізмі та в політизації інтернет-простору. Наприклад, Китай і Росія розвивають свої цифрові платформи, які йдуть врозріз з американським уявленням про свободу в інтернеті.

Таким чином, дипломатія та м'яка сила є ключовими інструментами США у просуванні демократії у світі. Вони дозволяють досягати політичних цілей без прямого військового втручання, зміцнювати демократичні уряди через економічну допомогу, підтримку громадянського суспільства та формування глобальної еліти, яка поділяє американські цінності.

Через систему грантів, культурних обмінів, освітніх програм, міжнародної допомоги, санкцій та участі у міжнародних організаціях США формують позитивний імідж, підтримують реформи у країнах із перехідною демократією та зміцнюють прозахідні політичні сили. Ініціативи USAID, NED, Fulbright, MCC, а також участь у діяльності ООН, ОБСЄ, Світового банку та МВФ є складовими комплексної стратегії, що орієнтована на довгостроковий вплив через підтримку демократичних інститутів, прав людини та верховенства права.

У цифрову епоху дедалі помітнішим стає внесок американських технологічних компаній, як-от Google і Meta, які через підтримку громадянських ініціатив і співпрацю з урядовими програмами сприяють поширенню демократичних цінностей. Їхній вплив, хоч і непрямий, підсилює м'яку силу США на глобальному рівні, однак викликає спротив з боку авторитарних режимів.

Проте ефективність м'яких методів залежить від регіонального контексту, адже в авторитарних країнах, таких як Китай чи Росія, вплив США через дипломатію та м'яку силу зустрічає жорсткий опір і контрзаходи. Це підтверджує, що хоча дипломатія та м'яка сила є потужними інструментами,

вони не завжди можуть гарантувати успішну демократизацію без додаткових економічних та політичних важелів впливу.

3.2. Економічні важелі впливу та санкційна політика

Політика США щодо просування демократії включає широкий спектр економічних інструментів, серед яких ключову роль відіграють фінансова допомога, торговельні угоди, кредити, економічний тиск та санкційна політика. Використання економічних механізмів є менш витратним та більш ефективним у довгостроковій перспективі, ніж військові операції, тому США широко застосовують такі методи як засіб реалізації своєї зовнішньої політики.

Фінансова підтримка з боку США часто спрямовується на країни, які перебувають у стані демократичного переходу або економічної нестабільності. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) фінансує проекти демократичного розвитку в різних країнах світу. У 2021 році бюджет USAID склав 40 млрд доларів, з яких 1,7 млрд доларів було спрямовано на підтримку демократичних реформ у Східній Європі, зокрема в Україні, Грузії та Молдові.

Особливої уваги заслуговує роль USAID у політичних трансформаціях у пострадянських країнах. У період Помаранчевої революції в Україні (2004) та Революції троянд у Грузії (2003) агентство фінансувало численні проекти, спрямовані на підтримку громадських організацій, незалежних медіа та спостереження за виборами. Наприклад, згідно з відкритими звітами, USAID виділяло кошти на діяльність таких організацій, як «Чиста Україна», «Пора» та грузинський рух «Кмара», які відіграли ключову роль у мобілізації протестного потенціалу та організації мирних демонстрацій. Попри те, що офіційно ця підтримка подавалася як допомога в розбудові демократії, багато

аналітиків розцінюють її як непряме втручання у внутрішні справи суверенних держав.⁶⁷

Окрім USAID, США використовують Presidential Initiative for Democratic Renewal (PIDR). Оголошена у 2021 році, ця ініціатива передбачає інвестиції у розмірі 424 млн доларів США для підтримки громадянських прав, незалежних медіа та боротьби з корупцією. Серед заходів — створення фонду захисту журналістів від позовів про наклеп та підтримка незалежних медіа в країнах з обмеженими ресурсами.⁶⁸

Санкційна політика є одним із головних економічних інструментів США для стримування авторитарних режимів та обмеження їхнього впливу на міжнародній арені. Зазвичай санкції включають економічні обмеження, торговельні блокади, замороження активів, заборони на фінансові операції, відключення від глобальних платіжних систем, таких як SWIFT, а також персональні санкції проти високопосадовців.

США є лідером у застосуванні санкційної політики, і на 2023 рік вони ввели санкції проти понад 9 000 компаній, банків та фізичних осіб у більш ніж 30 країнах світу. Основними об'єктами санкційної політики є Росія, Китай, Іран, Північна Корея, Венесуела, Білорусь та Сирія.

Санкції проти Росії, запроваджені у 2014 році після анексії Криму, значно посилилися після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 році. Лише за 2022-2025 роки США разом із союзниками ввели понад 6 433 санкцій проти російських юридичних та фізичних осіб, що стало наймасштабнішою санкційною кампанією в історії. Росію відключили від глобальної платіжної системи SWIFT, що ускладнило міжнародні фінансові операції для російських банків, а також США запровадили обмеження на

⁶⁷Traynor I. Ian Traynor: US campaign behind the turmoil in Kiev. *the Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2004/nov/26/ukraine.usa> (date of access: 04.05.2025).

⁶⁸FACT SHEET: The Biden-Harris Administration's Abiding Commitment to Democratic Renewal at Home and Abroad. *The White House*. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/statements-releases/2023/03/29/fact-sheet-the-biden-harris-administrations-abiding-commitment-to-democratic-renewal-at-home-and-abroad/> (date of access: 25.04.2025).

експорт високотехнологічних товарів, зокрема мікрочипів, що сповільнило розвиток російського військово-промислового комплексу. За словами міністра фінансів РФ Антона Сілуанова, близько \$300 мільярдів із загального обсягу резервів у \$640 мільярдів були заморожені, що становить майже половину всіх резервів країни.⁶⁹

Іран також є об'єктом санкційної політики США, що триває понад 40 років. США заборонили експорт іранської нафти, що призвело до зниження доходів країни на близько 50% у 2018-2019 роках. У 2020 році адміністрація Дональда Трампа запровадила санкції проти Центрального банку Ірану, що обмежило доступ країни до міжнародних валютних резервів, а також США застосували персональні санкції проти 250 чиновників та військових Ірану, що включали замороження їхніх активів та заборону на в'їзд.⁷⁰

У 2019 році США також запровадили масштабні санкції проти Китаю, особливо у сфері технологій. Було введено торговельні санкції проти Huawei та інших китайських технологічних компаній, що обмежило їхній доступ до напівпровідникових технологій. Санкції проти китайських чиновників за порушення прав людини включали заборону на фінансові операції в США та замороження активів. У 2023 році США ухвалили закон про обмеження інвестицій у китайський технологічний сектор, що створило додатковий тиск на економіку КНР.⁷¹

Окрім санкцій, США використовують торговельні обмеження як засіб економічного впливу. Прикладом є введення мита у 2018-2023 роках на китайські товари на суму 360 млрд доларів, що змусило Китай піти на

⁶⁹ West freezes over \$350 bln of Russia's foreign currency reserves — UK Foreign Secretary. *TASS*. URL: <https://tass.com/economy/1432945> (date of access: 28.04.2025)

⁷⁰ Atlantic Council. Oil price drop brings more economic challenges for Iran. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/oil-price-drop-brings-more-economic-challenges-for-iran/> (date of access: 28.04.2025)

⁷¹ Christian C. Davis, Jingli Jiang, Katherine Penberthy Padgett, Eveline Liu. Final Regulations Issued by Treasury Restrict US Investment in Chinese Tech Sector. *Akin*. URL: <https://www.akingump.com/en/insights/blogs/ag-data-dive/final-regulations-issued-by-treasury-restrict-us-investment-in-chinese-tech-sector> (date of access: 15.03.2025).

економічні поступки та реформувати свою торговельну політику. Такі дії показують, що США використовують економічний тиск не лише для підтримки демократії, а й для захисту власних стратегічних інтересів.⁷²

Економічні важелі впливу є одними з найефективніших механізмів США у просуванні демократії. Фінансова допомога стимулює демократичні реформи, торговельні угоди створюють сприятливі умови для розвитку відкритих економік, а санкції обмежують вплив авторитарних режимів.

Через програми USAID, PIDR, гранти для громадянського суспільства та медіа, США підтримують демократичні перетворення у країнах із перехідною політичною системою, таких як Україна, Грузія, Молдова чи Іран. Водночас санкційна політика США щодо Росії, Ірану та Китаю демонструє здатність економічного тиску змінювати міжнародні відносини та підривати ресурси недемократичних режимів. Проте санкції можуть мати і зворотний ефект, оскільки країни, що постраждали від них, шукають альтернативні економічні партнерства, що у перспективі може послабити глобальне домінування США. Таким чином, економічні важелі залишаються ключовим, хоча і не беззаперечно ефективним інструментом у боротьбі за демократизацію світу.

3.3. Військові втручання та їх наслідки для демократизації

Військове втручання є одним із найбільш суперечливих методів, які США використовують для просування демократії у світі. Хоча офіційно військові операції часто обґрунтовуються необхідністю захисту прав людини, боротьби з тероризмом чи ліквідації диктаторських режимів, їхні наслідки не завжди відповідають заявленим цілям. В окремих випадках, таких як післявоєнна Німеччина та Японія, демократизація через втручання пройшла

⁷²Canada's State of Trade 2022: The benefits of free trade agreements. *Government of Canada*. URL: <https://international.canada.ca/en/global-affairs/corporate/transparency/reports-publications/chief-economist/state-trade/2022> (date of access: 10.04.2025).

успішно, проте інші військові кампанії США, зокрема в Іраку, Афганістані, Лівії чи В'єтнамі, призводили до довготривалої нестабільності, конфліктів та навіть посилення авторитаризму. З моменту розпаду СРСР США здійснили понад 200 військових операцій у різних частинах світу, серед основних причин яких можна виділити захист національної безпеки США, ліквідацію авторитарних режимів та підтримку демократичних рухів, боротьбу з комунізмом та впливом СРСР/Росії, а також забезпечення стабільності в стратегічно важливих регіонах.⁷³ Наприклад, військові операції проти терористичних угруповань та країн, які підтримують тероризм, як-от в Афганістані, Іраку та Сирії, були спрямовані на захист національної безпеки США, тоді як втручання в Лівії, Іраку та Панамі здійснювалося з метою усунення диктаторських режимів. Водночас військові дії у В'єтнамі, Кореї та Гренаді були спрямовані на боротьбу з комунізмом і запобігання його поширенню, тоді як війни в Перській затоці та Іраку також мали стратегічний характер, пов'язаний із контролем над нафтовими ресурсами та ключовими транспортними шляхами.⁷⁴

Попри різноманітність офіційних пояснень, військові операції США часто супроводжувалися значними жертвами, фінансовими витратами та тривалою нестабільністю, що ставить під сумнів їхню ефективність як засобу демократизації. Успішність військових втручань США оцінюється за рівнем стабільності в країнах після конфлікту, політичними змінами та розвитком демократичних інститутів. Одним із прикладів успішної демократизації є Корейська війна (1950-1953), коли США втрутилися у війну після вторгнення комуністичної Північної Кореї в Південну Корею. Завдяки військовій допомозі США Південна Корея зберегла незалежність та в подальшому розвинулася в

⁷³Congressional Research Service. Instances of Use of United States Armed Forces Abroad, 1798–2022 / Barbara Salazar Torreon. – Washington, D.C. : Congressional Research Service, 2022. – 53 с. –: <https://www.congress.gov/crs-product/R42738> (date of access: 26.04.2025)

⁷⁴Ялі М. Х. Військові кампанії США постбіполярної доби як чинник трансформації міжнародної системи. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». С. 190–196. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/285/1/Conflicts-sbirnyk-184-190.pdf> (дата звернення: 26.04.2025).

одну з найбільш стабільних демократій Азії. Хоча війна призвела до загибелі понад 2,5 млн осіб, Південна Корея отримала довгострокову військову та економічну підтримку, що сприяло її демократичному розвитку.⁷⁵

Іншим суперечливим, але показовим прикладом іноземного втручання з боку західної коаліції стала військова операція НАТО в Косово у 1999 році. Вона здійснювалася під проводом Сполучених Штатів Америки та мала на меті зупинити масові порушення прав людини та етнічні чистки, що здійснювалися сербськими силами проти косовських албанців. Попри відсутність мандата Ради Безпеки ООН, інтервенція була виправдана з гуманітарних міркувань. Військова кампанія завершилася виведенням югославських військ та встановленням міжнародного контролю над регіоном, що дало змогу припинити насильство та повернути частину біженців. У подальшому Косово проголосило незалежність та почало будувати власні політичні інститути. Однак процес демократизації в регіоні залишався складним і суперечливим: на тлі часткового міжнародного визнання, економічних труднощів та етнічної напруги.⁷⁶

Проте не всі втручання США призводили до позитивних результатів, одним із найбільш невдалих прикладів стала війна у В'єтнамі (1955-1975), де американські війська намагалися запобігти поширенню комунізму. Війна тривала 20 років, коштувала США близько 168 млрд доларів (еквівалентно приблизно 1 трлн доларів у сучасних цінах) і забрала життя понад 3 млн осіб. Втручання США не лише не привело до демократизації, а й завершилося

⁷⁵ Приходько Ю. Війна в Кореї (1950–1953 pp.). Наука. Освіта. Молодь. 2021. С. 115–117. URL: https://doi.org/chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2021/2/40.pdf. (Дата звернення: 27.04.2025)

⁷⁶ Операція «Союзницька сила»: Як союз НАТО бомбив Югославію. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/operation-allied-force-before-after/29836462.html> (дата звернення: 26.05.2025).

перемогою комуністичного Північного В'єтнаму, що стало одним із найбільших військових та політичних провалів США.⁷⁷

Ще одним важливим прикладом невдалої демократизації через військове втручання є війна в Іраку (2003-2011). У 2003 році США розпочали військову операцію в Іраку, виправдовуючи це необхідністю ліквідації диктаторського режиму Саддама Хусейна та встановлення демократичного уряду. Проте наслідки війни виявилися вкрай неоднозначними, оскільки витрати на війну склали близько 2,4 трлн доларів, загинуло понад 200 000 цивільних осіб, а після повалення Хусейна країна занурилася у громадянську війну та міжрелігійні конфлікти. Демократичний уряд, створений США, виявився слабким та корумпованим, а під час хаосу в країні виникла терористична організація «Ісламська держава» (ІДІЛ), яка ще більше дестабілізувала регіон. Війна в Іраку стала яскравим прикладом того, що насильницька демократизація через військове втручання не завжди призводить до стабільності, а інколи навіть створює ще більший хаос.

Подібну ситуацію можна спостерігати у випадку з війною в Афганістані (2001-2021), яка розпочалася після терактів 11 вересня 2001 року з офіційною метою боротьби з тероризмом та встановлення демократичного уряду. Однак попри 20-річну військову присутність, витрати на війну, які сягнули близько 2,3 трлн доларів, та понад 170 000 загиблих, демократизація не була досягнута. У 2021 році американські війська залишили Афганістан, і вже через кілька місяців до влади повернувся радикальний ісламістський рух «Талібан», що означало фактичний крах усіх демократичних реформ, запроваджених за підтримки США.⁷⁸

⁷⁷ Kimberly Amadeo. Vietnam War Facts, Costs, and Timeline. How Much Did the Vietnam War Cost? *The balance money*. URL: <https://www.thebalancemoney.com/vietnam-war-facts-definition-costs-and-timeline-4154921> (date of access: 27.04.2025).

⁷⁸ Human and Budgetary Costs to Date of the U.S. War in Afghanistan, 2001–2022. *The Watson Institute for International and Public Affairs at Brown University*. URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2022> (date of access: 28.04.2025).

Ще одним прикладом військового втручання США з метою демократизації є інтервенція в Лівії у 2011 році, коли США та НАТО розпочали військову кампанію для повалення диктатора Муаммара Каддафі, обґрунтовуючи це захистом прав людини. Однак після усунення Каддафі країна опинилася у стані анархії, почалася громадянська війна, а територію Лівії розділили між різними воєнізованими угрупованнями.⁷⁹

Сьогодні Лівія залишається нестабільною державою, розколотою на кілька зон впливу, а демократичні процеси так і не були реалізовані. Це є ще одним прикладом того, що військове втручання не гарантує встановлення демократичного уряду. Аналізуючи досвід минулого століття, можна зробити висновок, що насильницька демократизація через військове втручання є ризикованою та часто неефективною, оскільки без стійких внутрішніх демократичних процесів примусове встановлення демократичного режиму не дає тривалого ефекту.

Військові втручання США мали різні результати: у деяких випадках вони сприяли демократизації, як-от у Південній Кореї та Західній Німеччині після Другої світової війни, але в багатьох інших, таких як В'єтнам, Ірак, Афганістан і Лівія, призводили до хаосу, громадянських воєн та погіршення ситуації з правами людини. Більшість таких операцій супроводжувалися величезними витратами та великою кількістю жертв. Це підтверджує, що демократизація через військові втручання є найбільш ризикованим і найменш передбачуваним методом зовнішньої політики США.

Окремо варто розглянути військову кампанію США в Сирії (2014-2021), яка була спрямована на боротьбу з терористичним угрупованням ІДІЛ. США витратили на цю операцію \$20 млрд, а кількість загиблих у війні перевищила 600 000 осіб. Хоча США вдалося значно послабити ІДІЛ та частково підтримати демократичні рухи в регіоні, Сирія залишилася розколотою між

⁷⁹NATO and Libya (February - October 2011). *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_71652.htm (date of access: 28.04.2025).

різними силами, а політична стабільність так і не була досягнута. Це свідчить про те, що навіть коли військове втручання має обґрунтовану мету, його результати можуть бути неоднозначними.

Таблиця 1 - Військові втручання США та їхні наслідки для демократизації

Конфлікт	Роки	Мета втручання	Фінансові витрати США	Кількість жертв	Результат для демократії
Корейська війна	1950–1953	Захист Південної Кореї від комунізму	\$30 млрд (~\$340 млрд у сучасних цінах)	~2,5 млн загиблих	Успішна демократизація Південної Кореї
Війна у В'єтнамі	1955–1975	Боротьба з комунізмом, підтримка Південного В'єтнаму	\$168 млрд (~\$1 трлн у сучасних цінах)	~3 млн загиблих	Поразка США, перемога комуністів, ліквідація демократичного уряду
Вторгнення в Панаму	1989	Усунення диктатора Мануеля Нор'єги	\$163 млн	~3 000 загиблих	Успішне встановлення демократичного режиму
Війна в Іраку	2003–2011	Усунення Саддама Хусейна, демократизація	\$2,4 трлн	~200 000 загиблих	Політичний хаос, громадянська війна, поява ІДІЛ
Війна в Афганістані	2001–2021	Боротьба з тероризмом, демократизація	\$2,3 трлн	~170 000 загиблих	Поразка. Влада повернулася до «Талібану», крах демократичних реформ

Інтервенція в Лівії	2011	Усунення Муаммара Каддафі	\$1,1 млрд	~50 000 загиблих	Поразка. Державний розпад, громадянська війна, відсутність стабільності
Війна в Сирії	2014–2021	Боротьба з ІДІЛ, підтримка опозиції	\$20 млрд	~600 000 загиблих	Часткова демократизація курдських регіонів, загальна нестабільність

Таблиця 1 демонструє основні військові втручання США з метою демократизації та їхні реальні наслідки для країн-реципієнтів. Аналізуючи дані, можна зробити висновок, що військові кампанії мали різні результати: у деяких випадках втручання США сприяло демократичному розвитку, проте у більшості ситуацій воно призводило до політичного хаосу, громадянських воєн та затяжної нестабільності.

Таким чином, аналіз військових кампаній США показує, що демократизація через військове втручання є часто неефективним методом зовнішньої політики. Лише в окремих випадках, таких як Корейська війна або вторгнення в Панаму, демократичні процеси мали успіх. Однак більшість військових кампаній, зокрема в Іраку, Афганістані, В'єтнамі, Лівії та Сирії, призвели до довготривалої нестабільності, великих жертв і колапсу державних інституцій. Найбільш витратними операціями стали війни в Іраку та Афганістані, які разом коштували США понад \$4,7 трлн і не привели до стійкої демократії в цих країнах. Головною проблемою військових втручань є те, що демократичні інститути не можуть бути нав'язані силою – вони повинні формуватися поступово, за участю місцевого населення та політичних еліт. Це підтверджує, що військові методи можуть бути ефективними лише у поєднанні з довгостроковими програмами економічної допомоги, дипломатичної підтримки та розбудови державних інституцій, а без них будь-яке примусове встановлення демократії приречене на провал.

ВИСНОВКИ

Політика США у просуванні глобальної демократії є складним багатовекторним процесом, який включає дипломатичні, економічні, військові та інформаційні інструменти. Протягом XX-XXI століть американський підхід до демократизації зазнав значних змін, адаптуючись до глобальних викликів та нових форматів міжнародних відносин.

У процесі дослідження теми просування демократії США було проаналізовано низку джерел, які умовно можна поділити на три основні групи. Перша група охоплює фундаментальні теоретичні праці, що формують концептуальну базу для розуміння зовнішньополітичної ролі США у сфері демократизації. Зокрема, важливе значення мають ідеї Джозефа Ная щодо «м'якої сили», концепція хвиль демократизації Самуеля Гантінгтона та підхід Генрі Кіссінджера, який розглядає США як ключового гаранта глобального порядку.

До другої групи належать емпіричні дослідження. Зокрема, роботи Ларрі Даймонда, а також дослідження Стівена Левицького та Лукаса Веяна демонструють неоднозначність американського впливу: в одних випадках підтримка з боку США сприяє лібералізації, а в інших — призводить до зміцнення авторитарних режимів.

Третя група джерел включає звіти міжнародних і урядових організацій, статистичні дані та нормативні акти. Значну аналітичну цінність мають звіти Freedom House (2022), Economist Intelligence Unit (2024), проекту Cost of War, а також матеріали Служби досліджень Конгресу США (CRS) та Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS). Доповненням до зазначених джерел виступають офіційні прес-релізи та заяви міжнародних і державних інституцій, зокрема ООН, Європейського парламенту, Білого дому та Державного департаменту США.

У межах дослідження проаналізовано ключові поняття, пов'язані з темою демократизації під егідою США. Демократія традиційно розглядається

як форма правління, заснована на народовладді, верховенстві права, поділі влади та захисті прав людини. Поняття «глобальна демократія» відображає трансформацію демократичних принципів у міжнародному вимірі, що виявляється через діяльність таких структур, як ООН, ЄС, ОБСЄ та НАТО.

Політика США у сфері демократизації розглядається як стратегія підтримки демократичних режимів через дипломатію, економічні заходи, міжнародні програми та, у певних випадках, військові інтервенції та ґрунтується на ідеї «ліберального інтервенціонізму».

Методологічно дослідження ґрунтується на історичному, системному, порівняльному та контент-аналізі. Історичний метод висвітлює еволюцію політики США щодо демократизації; системний — розглядає її як багатокomпонентний зовнішньополітичний інструмент; порівняльний — дозволяє оцінити ефективність у різних регіонах; контент-аналіз — виявляє ключові наративи й механізми реалізації.

Визначення ключових етапів формування політики США у сфері просування глобальної демократії дозволило простежити її еволюцію та окреслити історичні події, що стали чинниками її трансформації у відповідь на зміну міжнародного порядку та глобальні виклики. Витоки концепції демократизації світового простору з боку США простежуються ще у післявоєнних ініціативах президента Вудро Вільсона, зокрема у його «Чотирнадцяти пунктах», що заклали ідеологічну основу для створення Ліги Націй у 1920 році.

Наступний етап розпочався після Другої світової війни — США взяли за демократичну трансформацію Японії та Західної Німеччини, згодом, реалізували План Маршалла (1948–1952), що передбачав надання економічної допомоги країнам Західної Європи. Визначальним політичним чинником цього періоду стала Холодна війна між США та СРСР, яка суттєво вплинула на зміст і пріоритети американської зовнішньої політики. У цьому контексті було проголошено Доктрину Трумена, яка закріплювала за США право на втручання у зовнішні конфлікти з метою стримування поширення комунізму.

У 1960–70-х роках, США активно використовували м'яку силу — зокрема через USAID та NED — діяльність яких була направлена на стабілізації союзницьких урядів. Загалом, у цей період політика просування демократії з боку США набула виразного геополітичного характеру. Хоча вона супроводжувалась риторикою демократичних цінностей, фактично основною метою залишалось стримування радянського впливу.

Період після розпаду СРСР ознаменував новий етап у підходах США до просування демократії, зосереджений на підтримці колишніх радянських республік. США переорієнтували свою політику на допомогу пострадянським державам у демократичному переході. Були ухвалені важливі законодавчі ініціативи, зокрема SEED (1989) та Freedom Support Act (1992), які передбачали надання фінансової та інституційної підтримки країнам Центрально-Східної Європи та колишнього СРСР. Однак після терактів 11 вересня 2001 року політика США перейшла до фази демократичного інтервенціонізму — військового втручання для встановлення демократичних режимів, що яскраво проявилось у війнах в Афганістані та Іраку.

У XXI столітті США переорієнтувалися на невоєнні інструменти впливу — економічні санкції, дипломатичний тиск, підтримку громадянського суспільства та інформаційні кампанії. Особливо це відобразилося після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, коли США запровадили тисячі санкцій проти російських структур. Таким чином, американська стратегія демократизації трансформувалась з ідеалістичної моделі до прагматичного, гнучкого підходу, що поєднує цінності свободи з геополітичними інтересами та безпековими пріоритетами.

Дослідження Стратегії національної безпеки США (2022) продемонструвало тісний зв'язок між національними інтересами США та політикою глобальної демократії. Згідно зі Стратегією, утвердження демократичних цінностей поряд із забезпеченням безпеки та економічного добробуту становить один із ключових стратегічних пріоритетів. У сучасних умовах демократизація для США перестає бути виключно моральним або

ідеологічним зобов'язанням, але й інструментом протидії зростаючому впливу авторитарних держав, зокрема Росії та Китаю. Ці режими становлять загрозу стабільності міжнародної системи та прямо підривають глобальний демократичний порядок. Відтак, підтримка демократії стає засобом стримування ревізіоністських амбіцій і захисту американського лідерства у світі.

Однак реалізація стратегічного курсу США на просування демократії викликає суперечливі оцінки у світі. З одного боку, держави та міжнародні організації підтримують зусилля Вашингтона у сфері економічної допомоги, розбудови громадянського суспільства та інституційних реформ. З іншого боку, військові інтервенції і втручання у внутрішні справи суверенних держав нерідко призводять до міжнародної критики, дестабілізації регіонів і конфліктів. Головними опонентами американської демократичної експансії є авторитарні режими, зокрема Росія, Китай та Іран. Вони розглядають демократичні ініціативи США як загрозу власній політичній стабільності. Це свідчить, що просування демократії у зовнішній політиці США часто набуває характеру геополітичного інструмента, а не виключно ідеологічного принципу.

Водночас американська політика отримує багато критики за відсутність послідовності. У випадках, коли ключові економічні чи безпекові інтереси переважають, США нерідко співпрацюють із авторитарними урядами, як-от Саудівська Аравія, Єгипет або Пакистан. Такий підхід, що ґрунтується на політиці подвійних стандартів, знижує довіру до задекларованих демократичних цінностей і посилює аргументи критиків, які звинувачують США у вибірковості та інструменталізації демократії в міжнародних відносинах.

Політика США щодо просування демократії спирається на трьох основних інструментах впливу — військову силу, економічну силу та м'яку. Через систему грантів, культурних обмінів, освітніх програм, міжнародної допомоги, санкцій та участі у міжнародних організаціях США формують позитивний імідж, підтримують реформи у країнах із перехідною демократією

та зміцнюють прозахідні політичні сили. Ініціативи USAID, NED, Fulbright, MCC, а також участь у діяльності ООН, ОБСЄ, Світовому банку та МВФ є складовими комплексної стратегії, що орієнтована на довгостроковий вплив через підтримку демократичних інститутів, прав людини та верховенства права. У цифрову епоху дедалі помітнішим стає внесок американських технологічних компаній, як-от Google і Meta, які через підтримку громадянських ініціатив і співпрацю з урядовими програмами сприяють поширенню демократичних цінностей. Їхній вплив, хоч і непрямий, проте підсилює м'яку силу США на глобальному рівні.

Політика США щодо просування демократії активно використовує економічні інструменти впливу, які охоплюють фінансову допомогу, санкції, торговельні обмеження та цільові програми розвитку. Через такі інституції, як USAID США підтримують демократичні реформи, розвиток громадянського суспільства, незалежні медіа та боротьбу з корупцією. Особливу роль США відіграють у країнах пострадянського простору, де фінансова підтримка сприяла політичним трансформаціям, як у випадку з Україною та Грузією. Водночас США активно використовують санкційну політику та торговельний тиск як інструмент стримування авторитарних режимів. Санкції стали формою економічного покарання, а також способом примусити держави до змін політичного курсу або дотримання міжнародних норм. Загалом, економічна складова політики демократизації є гнучким і водночас потужним інструментом американської зовнішньої стратегії.

Військове втручання є одним із найбільш суперечливих методів, які США використовують для просування демократії у світі. Хоча офіційно військові операції часто обґрунтовуються необхідністю захисту прав людини, боротьби з тероризмом чи ліквідації диктаторських режимів, їхні наслідки не завжди відповідають заявленим цілям.

Отже, аналіз військових кампаній США показує, що демократизація через військове втручання є часто неефективним методом зовнішньої політики. Лише в окремих випадках, таких як Корейська війна або вторгнення

в Панаму, демократичні процеси мали успіх. Однак більшість військових кампаній, зокрема в Іраку, Афганістані, В'єтнамі, Лівії та Сирії, призвели до довготривалої нестабільності, великих жертв і колапсу державних інституцій. Найбільш витратними операціями стали війни в Іраку та Афганістані, які разом коштували США понад \$4,7 трлн і не привели до стійкої демократії в цих країнах. Головною проблемою військових втручань є те, що демократичні інститути не можуть бути нав'язані силою – вони повинні формуватися поступово, за участю місцевого населення та політичних еліт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Берроуз Г. Демократія: від теорії до практики. Підручник курсу / д-р Грір Берроуз. — К. : Гнозис, 2018. — 285 с. — Режим доступу: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2019/04/Demokratiya-vid-teoriyi-do-praktyky-Pidruchnyk-kursu.pdf
2. Криза сучасної системи міжнародної безпеки: причина і наслідки. Зовнішні справи. 2019. № 11-12. С. 37-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2019_11-12_11 (дата звернення: 15.03.2025)
3. Лакішик Д. Особливості американсько-українських відносин у 1991-2004 рр. Американська історія та політика. 2018. № 5: С. 50-58. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2018/11/9-Lakishyk-50-58.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).
4. Операція «Союзницька сила»: Як союз НАТО бомбив Югославію. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/operation-allied-force-before-after/29836462.html> (дата звернення: 26.05.2025).
5. Приходько Ю. Війна в Кореї (1950–1953 рр.). Наука. Освіта. Молодь. 2021. С. 115–117. URL: https://doi.org/chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2021/2/40.pdf. (Дата звернення: 27.04.2025)
6. Програми імені Фулбрайта. U.S. Embassy in Ukraine. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/exchanges/fulbright-programs/> – (дата звернення: 15.03.2025).
7. Путин подписал закон о нежелательных иностранных организациях. URL: <https://www.rbc.ru/politics/23/05/2015/55609f719a794774b30bd2a7> (дата звернення: 15.03.2025).
8. Путін звинувачує США у підбурюванні протестів у Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/24415584.html>. (дата звернення: 15.03.2025).
9. Ялі М. Х. Військові кампанії США постбіполярної доби як чинник трансформації міжнародної системи. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». С. 190–196. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/285/1/Conflicts-sbirnyk-184-190.pdf> (дата звернення: 26.04.2025).
10. 22 USC Ch. 63: SUPPORT FOR EAST EUROPEAN DEMOCRACY (SEED). *OLRC* *Home*. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title22/chapter63&edition=prelim> (date of access: 15.04.2025.)
11. About MCC. *Millennium Challenge Corporation*. URL: <https://www.mcc.gov/about/> (date of access: 04.05.2025).

12. About the National Endowment for Democracy. *ned.org* URL: <https://www.ned.org/about/> (дата звернення: 15.03.2025).
13. All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror. Wiley, 2004. 272 p.
14. Allmeling A. Ägyptens Präsident al-Sisi: Zehn Jahre uneingeschränkte Herrschaft. *tagesschau.de*. URL: <https://www.tagesschau.de/ausland/asien/aegypten-sisi-102.html> (date of access: 15.04.2025).
15. Atlantic Council. Oil price drop brings more economic challenges for Iran. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/oil-price-drop-brings-more-economic-challenges-for-iran/> (date of access: 28.04.2025).
16. Borzou Daragahi. Ten years ago, Libyans staged a revolution. Here's why it has failed. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/ten-years-ago-libyans-staged-a-revolution-heres-why-it-has-failed/> (date of access: 08.03.2025).
17. Britannica. Marshall Plan | Summary & Significance | Britannica. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan> (date of access: 27.03.2025).
18. Canada's State of Trade 2022: The benefits of free trade agreements. *Government of Canada*. URL: <https://international.canada.ca/en/global-affairs/corporate/transparency/reports-publications/chief-economist/state-trade/2022> (date of access: 10.04.2025).
19. Christian C. Davis, Jingli Jiang, Katherine Penberthy Padgett, Eveline Liu. Final Regulations Issued by Treasury Restrict US Investment in Chinese Tech Sector. *Akin*. URL: <https://www.akingump.com/en/insights/blogs/ag-data-dive/final-regulations-issued-by-treasury-restrict-us-investment-in-chinese-tech-sector> (date of access: 15.03.2025).
20. Congressional Research Service. Afghanistan: Background and U.S. Policy In Brief. *Congresss.Gov*. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R45122> (date of access: 05.04.2025).
21. Congressional Research Service. Democracy Promotion: An Objective of U.S. Foreign Assistance. *Congresss.Gov*. URL: <file:///D:/Download/R44858.7.pdf> (дата звернення: 15.02.2025).
22. Congressional Research Service. Instances of Use of United States Armed Forces Abroad, 1798–2022 / Barbara Salazar Torreon. – Washington, D.C. : Congressional Research Service, 2022. – 53 с. –: <https://www.congress.gov/crs-product/R42738> (Дата звернення: 26.04.2025)
23. Conor M. Savoy and Shannon McKeown. Opportunities for Increased Multilateral Engagement with B3W. *CSIS*. URL: <https://www.csis.org/analysis/opportunities-increased-multilateral-engagement-b3w> (date of access: 12.03.2025).

24. Democracy and U.S. Foreign Policy. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/blog/democracy-and-us-foreign-policy> (date of access: 30.03.2025).
25. Estimated cost of Iraq War is 190,000 lives and \$2.2 trillion. *News from Brown. Brown University*. URL: <https://news.brown.edu/articles/2013/03/warcosts> (date of access: 30.04.2025).
26. FACT SHEET: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership. *The White House*. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership/> (date of access: 20.04.2025)
27. FACT SHEET: The Biden-Harris Administration's Abiding Commitment to Democratic Renewal at Home and Abroad. *The White House*. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/briefing-room/statements-releases/2023/03/29/fact-sheet-the-biden-harris-administrations-abiding-commitment-to-democratic-renewal-at-home-and-abroad/> (date of access: 25.04.2025).
28. FACT SHEET: U.S. Security Cooperation with Israel. U.S. *Department of State*. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-israel/> (date of access: 15.04.2025).
29. For war-ravaged Yemen, few expect 'game changer' in Saudi-led airstrikes after end of U.S. refueling. *The Washington Post*. URL: https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/for-war-ravaged-yemen-few-expect-game-changer-in-saudi-led-airstrikes-after-us-ends-refueling-support/2018/11/10/46bfa124-e465-11e8-ba30-a7ded04d8fac_story.html (date of access: 15.04.2025).
30. Francis Fukuyama. *The End of History and the Last Man*. – New York : Free Press, 1992. – 418 c.
31. Freedom for Russia and Emerging Eurasian Democracies and Open Markets Support Act of 1992: Public Law No. 102-511. *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/senate-bill/2532> (date of access: 15.05.2025.)
32. H.R. 8035 – Ukraine Security Supplemental Appropriations Act, 2024. *House of Representatives Committee on Rules*. URL: <https://rules.house.gov/bill/118/hr-8035> (date of access: 30.03.2025).
33. Harris Samad. The United States must end its contradictory Pakistan policy. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-united-states-must-end-its-contradictory-pakistan-policy/> (date of access: 15.04.2025).
34. Held D. *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*. — Cambridge: Polity Press, 1995. — 324 p.
35. Human and Budgetary Costs to Date of the U.S. War in Afghanistan, 2001–2022. *The Watson Institute for International and Public Affairs at Brown*

- University. URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2022> (date of access: 28.04.2025).
36. Immanuel Kant Jeremy Waldron, Michael W. Doyle Allen W. Wood. *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1npwr1> (date of access: 25.04.2025).
 37. Ionel Zamfir with Linda Tothov. European Parliament. *Summit for Democracy*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/698861/EPRS_ATA\(2021\)698861_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/698861/EPRS_ATA(2021)698861_EN.pdf) (date of access: 24.03.2025).
 38. Israel and the Occupied Palestinian Territory. *Amnesty International*. URL: <https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/middle-east/israel-and-the-occupied-palestinian-territory/report-israel-and-the-occupied-palestinian-territory/> (date of access: 15.04.2025).
 39. James Doubek. The Global Magnitsky Sanctions Program. U.S Department of State. URL: <https://www.state.gov/global-magnitsky-act/> (date of access: 15.03.2025).
 40. Jan Lipavský. What does NATO's enlargement to Eastern Europe teach us 25 years on? *The diplomat in Spain*. URL: <https://thediplomatinspain.com/en/2024/03/12/what-does-natos-enlargement-to-eastern-europe-teach-us-25-years-on/> (date of access: 16.03.2025).
 41. Kimberly Amadeo. Vietnam War Facts, Costs, and Timeline. How Much Did the Vietnam War Cost? *The balance money*. URL: <https://www.thebalancemoney.com/vietnam-war-facts-definition-costs-and-timeline-4154921> (date of access: 27.04.2025).
 42. Korea development experience database by KDI School. *K-Developedia*: URL: <https://www.kdevelopedia.org/Development-Overview/official-aid/broad-overview-us-aid-korea--201412120000421.do> (date of access: 05.04.2025).
 43. Kupchan C. A. *Isolationism: A History of America's Efforts to Shield Itself from the World*. New York : Oxford : University Press, 2020. 464 p.
 44. Linda J. Bilmes, William D. Hartung, and Stephen Semler. United States Spending on Israel's Military Operations and Related U.S. Operations in the Region, October 7, 2023 – September 30, 2024. *The Watson Institute for International and Public Affairs at Brown University*. URL: https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2023/2024/Costs%20of%20War_US%20Support%20Since%20Oct%207%20FINAL%20v2.pdf (date of access: 16.03.2025).
 45. Mark F. Cancian. Where Is the Missing \$100 Billion in U.S. Aid for Ukraine? *CSIS*. URL: <https://www.csis.org/analysis/where-missing-100-billion-us-aid-ukraine> (date of access: 26.04.2025).
 46. Marshall Plan, 1948. Milestones in the History of U.S. Foreign Relations. *Office of the Historian*. URL: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/marshall-plan> (date of access: 01.04.2025).

47. Marti Flacks. Experts React: The 2021 Summit for Democracy. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. URL: <https://www.csis.org/analysis/experts-react-2021-summit-democracy>. (date of access: 30.04.2025)
48. Michael Birnbaum. Amid Gaza talks, U.S. releases \$1.3 billion in military aid to Egypt. *The Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2024/09/11/us-egypt-funding-gaza/>
49. NATO and Libya (February - October 2011). *NATO*. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_71652.htm (date of access: 28.04.2025).
50. Nina Serafino Curt Tarnoff and Dick K. Nanto. U.S. Occupation Assistance: Iraq, Germany and Japan Compared. *Congressional Research Service Report for Congress*. URL: <https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/us-occupation-assistance-iraq-germany-japan-compared.html#germany> (date of access: 27.03.2025).
51. North American Free Trade Agreement. *U.S. Customs and Border Protection*. URL: <https://www.cbp.gov/trade/north-american-free-trade-agreement> (date of access: 19.04.2025).
52. Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. – New York: PublicAffairs, 2004. – 191 c.
53. Occupation and Reconstruction of Japan, 1945–52. Milestones in the History of U.S. Foreign Relations. *Office of the Historian*. URL: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/japan-reconstruction> (date of access: 25.03.2025).
54. Pee R. Schmidli W.M. Introduction: the Reagan administration and democracy promotion. URL: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item:3304609/view> (date of access: 19.03.2025).
55. President Woodrow Wilson's 14 Points. *National Archives*. URL: <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-woodrow-wilsons-14-points> (дата звернення: 02.04.2025)
56. Robert Longley. Did Oil Drive the US Invasion of Iraq? ThoughtCo. URL: <https://www.thoughtco.com/oil-drive-us-invasion-of-iraq-3968261> (date of access: 08.03.2025).
57. Russia Sanctions Dashboard. *Castellum.AI*. URL: <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard> (date of access: 15.03.2025).
58. Sarah Repucci, Zselyke Csaky. Filling the USAID gap. *European Democracy Hub*. URL: <https://europeandemocracyhub.epd.eu/filling-the-usaid-gap/> (date of access: 01.05.2025).
59. Security Council holds first debate on Iraq since start of military action; speakers call for halt to aggression, immediate withdrawal. *press.un.org* URL: <https://press.un.org/en/2003/sc7705.doc.htm> (date of access: 16.03.2025).

60. Statement by the President in Address to the Nation. *The White House*. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html> (date of access: 30.03.2025).
61. Sweden in NATO: Legal status and future challenges. *PubAffairs*. URL: <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/opinion-analysis/sweden-in-nato-legal-status-and-future-challenges/> (date of access: 30.03.2025).
62. The 49 times the US used veto power against UN resolutions on Israel. *Middle East Eye*. URL: <https://www.middleeasteye.net/news/49-times-us-has-used-veto-power-against-un-resolutions-israel> (date of access: 15.04.2025).
63. The Costs of War in Iraq. Costs of War. The Costs of War. *The Watson Institute for International and Public Affairs at Brown University*. URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/2022/IraqWarCosts> (date of access: 30.04.2025).
64. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Marshall Plan | Summary & Significance | Britannica. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan> (date of access: 27.03.2025).
65. The End of the War in Afghanistan: The Defeat of the United States and the Consequences for Regional Security. URL: <https://link.springer.com/article/10.1134/S1019331622100045> (date of access: 19.03.2025).
66. The League of Nations, 1920. Milestones in the History of U.S. Foreign Relations. *Office of the Historian*. URL: <https://history.state.gov/milestones/1914-1920/league> (date of access: 02.04.2025).
67. The U.S. set the stage for a coup in Chile. It had unintended consequences at home. *npr.org*. URL: <https://www.npr.org/2023/09/10/1193755188/chile-coup-50-years-pinochet-kissinger-human-rights-allende> (date of access: 24.03.2025).
68. The Whys and Hows of Promoting Democracy. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/expert-brief/whys-and-hows-promoting-democracy> (date of access: 28.04.2025).
69. Thomas Carothers. The Backlash Against Democracy Promotion. *Foreign affairs*. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/backlash-against-democracy-promotion> (date of access: 17.03.2025).
70. Treasury Sanctions Individuals for Undermining Hong Kong's Autonomy. *U.S. Department of the Treasury*. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm1088> (дата звернення: 15.03.2025).
71. Truman Doctrine (1947). *National Archives*. URL: <https://www.archives.gov/milestone-documents/truman-doctrine> (date of access: 27.03.2025).
72. U.S. Democracy Promotion Policy in the Middle East: The Islamist Dilemma. Every CRS Report - *EveryCRSReport.com*. URL:

- <https://www.everycrsreport.com/reports/RL33486.html> (date of access: 07.04.2025).
73. U.S. Federal and State Budgets. *The Watson Institute for International and Public Affairs at Brown University*. URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/economic/budget> (date of access: 19.03.2025).
74. U.S. Spending on Israel's Military Operations and Related U.S. Operations. *The Watson Institute for International and Public Affairs at Brown University*. URL: <https://watson.brown.edu/costsofwar/> (date of access: 16.03.2025).
75. West freezes over \$350 bln of Russia's foreign currency reserves — UK Foreign Secretary. *TASS*. URL: <https://tass.com/economy/1432945> (date of access: 28.04.2025)